

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SLOVANSKÝCH JAZYKŮ A LITERATUR

ODDĚLENÍ ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Litomyšlské období Aloise Jiráska v privátní
korespondenci s Marií Podhajskou
(Paměti a korespondence jako dva typy narativních
pramenů)**

Autor práce: Magdaléna Sochorová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

České Budějovice, 2015

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA

PEDAGOGICAL FACULTY

DEPARTMENT OF BOHEMIAN STUDIES

DEPARTMENT OF CZECH LANGUAGE AND LITERATURE

BACHELOR THESIS

**The Litomysl period of Alois Jirasek in the context of
private correspondence with Marie Podhajska
(Memories and correspondence as two types of
narrative sources)**

Author: Magdaléna Sochorová

Supervisor: prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

České Budějovice, 2015

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Miloši Zelenkovi, DrSc., vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné vedení, poskytnutí konzultací, odborné literatury a užitečných doporučení v průběhu tvorby mé bakalářské práce. Dále děkuji Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví v Praze za poskytnutí privátní korespondence Aloise Jiráska a jeho ženy Marie Podhajské za účelem nastudování pro tvorbu mé bakalářské práce.

Magdaléna Sochorová

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....
Datum

.....
Magdaléna Sochorová

Bibliografická identifikace

Název bakalářské práce: Litomyšlské období Aloise Jiráska v privátní korespondenci s Marií Podhajskou (Paměti a korespondence jako dva typy narativních pramenů)

Jméno a příjmení autora: Magdaléna Sochorová

Studijní obor: Český jazyk a literatura – Anglický jazyk

Pracoviště: Katedra slovanských jazyků a literatur, Oddělení českého jazyka a literatury

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2015

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zabývá privátní korespondencí Aloise Jiráska a jeho ženy Marie Podhajské; tato korespondence jako privátní pramen je komparována s jeho memoáry za období roku 1878 do roku 1894. Rovněž zkoumá vývoj vztahu Jiráska a jeho ženy z pohledu, zda a jak ovlivnil spisovatelovu tvorbu. Tato zjištění vychází z vybraného vzorku vzájemné korespondence. Práce se zaměřuje na období od počátků společného vztahu až po přelom 80. a 90. let. Práce zároveň porovnává dva typy narativních pramenů z pohledu literární historie.

Klíčová slova:

paměti, privátní korespondence, narativní prameny, literární historie

Bibliographical identification

Title of the graduation thesis: The Litomysl period of Alois Jirasek in the context of private correspondence with Marie Podhajska (Memories and correspondence as two types of narrative sources)

Author's first name and surname: Magdaléna Sochorová

Field of study: Czech language and literature – English language

Department: Department of Bohemian Studies, Department of Czech language and literature

Supervisor: prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

The year of presentation: 2015

Abstract:

B. A. paper discusses private correspondence of Alois Jirasek with his wife Marie Podhajska; this correspondence as a kind of narrative source is compared with his memories for the period of the year 1878 up to 1894. It also analyses a development of the relationship between Jirasek and his wife whether it affected the writer's work. Those findings come from the specific sample of mutual correspondence. The paper focuses on the period from the beginning of their relationship till the turn of the 80s and the 90s. The paper also compares two types of narrative sources from the viewpoint of literary history.

Keywords:

memories, private correspondence, narrative sources, literary history

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Paměti a vzpomínky – dva druhy narativních pramenů.....	9
2.1 Vývoj užívání historických pramenů	9
2.2 Paměti a vzpomínky	10
2.3 Privátní korespondence jako historický pramen	10
2.4 Přístup k pamětem a vzpomínkám z pohledu Ivana Jakubce.....	11
2.5 Přístup k pamětem a vzpomínkám z pohledu Jana Randáka	12
2.6 Komparace přístupů Jaroslava Šedivého a Jana Janka	15
3 Alois Jirásek a jeho život s důrazem na litomyšlské období.....	17
3.1 Životní cesta pod vlivem literární tvorby	17
3.2 Pobyty v Litomyšli	19
3.3 Jiráskovi přátelé	20
3.4 Putování nejen po litomyšlské krajině	22
3.5 Maloměstská historie	23
3.6 Láska k Marii Podhajské a následný život v manželství.....	24
3.7 Vliv Litomyšle na Jiráskův život a tvorbu	28
3.8 Jiráskův životní mezník – přemístění do Prahy	31
3.9 Život Jiráskových v Praze	32
4 Analýza filmové adaptace Jiráskova mládí - zaměřeno na jeho litomyšlské období...	36
5 Komparace Jiráskových Pamětí a privátní korespondence s jeho ženou Marií.....	39
5.1 Z mých pamětí.....	39
5.2 Privátní korespondence Marie a Aloise Jiráskových	42
6 Závěr	48
7 Citovaná literatura.....	49
8 Přílohy 1 - Obrázky.....	50
9 Přílohy 2 - Privátní korespondence	52

1 Úvod

První část této bakalářské práce se nejprve věnuje vývoji v užívání historických pramenů. Končí současnou situací, v níž je uvedena konference Paměti a vzpomínky jako historický pramen. Poté jsou teoreticky vymezeny pojmy paměti a privátní korespondence z historického hlediska. Pojem paměti je dále užíván v osobních úhlech pohledů historiků Ivana Jakubce, Jana Randáka, Jaroslava Šedivého a Jana Janků.

Druhá kapitola se orientuje na život Aloise Jiráska, který byl ovlivněn jeho spisovatelskou činností ale i jeho působení na poli pedagogickém. Nejprve na to nahlíží všeobecně. Pohled je následně specifikován na litomyšlské období, ale datací zasahuje i do počátku pobytu v Praze. Z děl vzniklých v Litomyšli je podrobněji rozebírána pouze Filozofská historie, která nejvíce čerpá z života ve městě. Teoretická část zachycuje i vývoj vztahu Jiráska a jeho budoucí ženy Marie Podhajské. V této pasáži se objevují všechny souvislosti.

Nakonec se zaměřuje pouze na vztah Jiráska a jeho ženy. Komparuje jeho podobu zachycenou v pamětech s privátní korespondencí.

2 Paměti a vzpomínky – dva druhy narativních pramenů

2.1 Vývoj užívání historických pramenů

Historické práce z 19. a 20. století jsou z větší části inspirovány autentickými dokumenty úřední povahy. Díky tomu, že byl tento typ pramenů v minulosti často zkoumán, o něm dnes máme širší povědomí. Postupná změna v tematických okruzích výzkumů souběžně ovlivňovala i změnu zvolených zdrojů. Do popředí se dostávají prameny neúřední povahy, narativní a soukromé. Konkrétními příklady jsou korespondence, deníky, paměti a další. Mezníkem zde byl rok 1989, kdy započala spolupráce našich historiků a historiků ze západních zemí. V současné době jsou písemnosti sice registrovány, ale ne všechny mohou být v archivech lokalizovány. Aktuálním úkolem archivářů je digitalizace prezentních dokumentů. Jejich záměrem není jen usnadnění průběhu vědecké práce, ale i „otevření“ archivů široké veřejnosti. Hlavním podnětem archivářů bylo využívání digitálních médií, které je v dnešní době považováno již za samozřejmost. Celý proces je sice časově náročný, i přesto jsou nižší finanční náklady jeho nespornou výhodou.¹

Archiv Národního technického muzea v Praze disponuje cennými materiály. Množství písemností neúřední povahy se neustále zvětšuje. Součástí archivu je rovněž tzv. Klepova sbírka pamětí a rukopisů, jejíž vznik se datuje do poloviny 20. století. Je neustále obohacována o nové písemnosti a tím tak aktualizována. Klepl se při svém bádání zaměřil na dějiny průmyslu, řemesel, jednotlivých továren a závodů. Zpracovával vzpomínky zaměstnanců různých oborů na to, jak to chodilo na jejich pracovištích. Klepova práce byla ovlivněna dobou, ve které ji psal. Pro ni byla příznačná třídní příslušnost, socialismus nebo dělnická třída, která lobovala za lepší pracovní podmínky. I přesto se jedná o cenné dílo, které může objasnit charakter dané doby.²

¹Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ, M. ed., Praha 2006, s. 3-4.

²Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ, M. ed., Praha 2006, s. 4-6.

Konference Paměti a vzpomínky jako historický pramen potvrdila, že potřeba práce s neúředními písemnostmi je stále aktuální. Z této události vzešlo několik závěrů, které mají obecnou platnost. Paměti tvoří častěji zástupci střední a vyšší společenské vrstvy, kdežto autoři vzpomínek pocházejí převážně z nižší vrstvy. Avšak existují i výjimečné případy, kdy příslušníci vyšších společenských kruhů vytvoří své vzpomínky, u osob z nižší společenské vrstvy tomu tak není. V rámci práce s tímto typem pramenů, by měl mít badatel nadhled nad autorovým přístupem a hodnotit kriticky jeho objektivitu. V závěru práce je nezbytné provést verifikaci počátečních hypotéz. Jakékoliv události, které historik během své práce objeví, je nutné ověřit a posléze doložit. Dalším úkolem, jímž se účastníci konference zabývali, bylo upozornění na nové, dosud nevyužité archiválie. Badatelé často využívají zdroje, které jim jejich hypotézy již jednou potvrdily. Archiváři se snaží různými způsoby upozorňovat na dosud neprozkoumané materiály.³

2.2 Paměti a vzpomínky

Důvody, které autora vedly k napsání pamětí, se mohou lišit. Stejně se mohli zachovat Ti, kteří zastávali totožná povolání. Nejčastějším důvodem bylo zachovat svědectví někdy jen pro úzký okruh blízkých. Paměti složí jako „katalyzátor“ těžkostí, kterým musel autor za svého života čelit.⁴

2.3 Privátní korespondence jako historický pramen

„Dopisy měli trojí účel: udržovat spojení s rodinou, dále nahrazovaly deníkové záznamy a konečně byla manželka pověřena na jejich základě povšechně informovat užší okruh známých ve vlasti.“⁵

Kromě již výše zmíněných pamětí se i privátní korespondence řadí mezi písemnosti osobní povahy. Různé osobnosti kulturního a společenského života si v minulosti shromažďovaly své dopisy. Dopisy jsou považovány za nejhodnotnější druh pramenů. Charakter a zaměření korespondence se mohou lišit. Díky ní se nám odkrývá autorova osobnost. Seznamujeme se blíže s jeho životem a tvorbou. Obsahy privátní

³Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ, M. ed., Praha 2006, s. 7-8.

⁴PAULUS, F., KŘEŠŤAN, J.: Paměti a vzpomínky ve fondech Státního ústředního archivu v Praze, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 169.

⁵JIRÁNEK, T.: Dopisy místo deníku. Cesta československého vojáka ve 30. letech 20. století, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 120.

korespondence jsou originální a vykazují vysokou míru subjektivity. Pro studium tohoto typu pramenů by měl být historik seznámen s osobností autora a jeho okolím.⁶

2.4 Přístup k pamětem a vzpomínkám z pohledu Ivana Jakubce

Jedním z předmětů zkoumání této práce jsou paměti. „*Paměťmi jsme rozuměli ucelené příběhy jednoho života, popř. životů s ním spojených (manželka, děti, rodiče, ap.)*.“⁷ Jedním z typů historických pramenů jsou právě paměti a vzpomínky. Tyto písemnosti jsou svým způsobem specifické, proto je k nim nutno i takto přistupovat. Povahy vzpomínek se mohou odlišovat jejich obsahem. Pokud se dílo věnuje více postavě autora, hovoříme o klasických pamětech, vzpomínkách. V opačném případě jsou zdůrazněny dějiny oboru. Na práci s paměťmi a vzpomínkami se často váže studium dalších písemností, jež nejsou volně dostupné. V případě této práce se jedná o privátní korespondenci Aloise Jiráska a jeho ženy Marie Podhajské. Studium takto cenných materiálů nám často mohou odhalit překvapivé detaily.⁸

Podle Jakubcova tvrzení se díky studiu tohoto typu pramenů dozvídáme více o detailech životů zkoumaných osob. Verifikace autorova sdělení je mnohem snazší, než u jiných zdrojů. Studium pamětí nám může snadno osvětlit danou problematiku a zároveň nám napomoci objevit skutečnost, která by jinak zůstala skryta. Pro tento typ písemností je příznačné, že je tvořen zpětně, což umožňuje zachycení vývoje jednotlivých událostí.

Vykreslení událostí z autorova pohledu je považováno za negativum. Na druhou stranu jednotlivé pasáže dokumentu na sebe nemusí navazovat, mohou postrádat vzájemné souvislosti. Pisatelé těchto písemností mají rovněž tendence záměrně zkreslovat jednotlivá fakta podle jejich mínění. Pokud jsou paměti a vzpomínky tvořeny v delším časovém rozpětí, ovlivní to posloupnost jednotlivých událostí. Jako příklad je

⁶VACULÍK, J.; ČAPKA, F.: Teorie a praxe v historikově práci, In: Úvod do studia dějepisu a historický proseminář, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno 2011, s. 69.

⁷Srov. „Za vzpomínky označujeme útržkovité subjektivní vyprávění určitých událostí, často tematické, např. vzpomínky na dětství, na zaměstnání ap.“

Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ, M. ed., Praha 2006, s. 7.

⁸JAKUBEC, I.: Paměti a vzpomínky jako prvořadí historický pramen?, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M. ed., Praha 2006, s. 72

možné uvést vzpomínky vytvořené nebo reflektující dobu po roce 1948, kde je patrný vliv ideového a politického smýšlení.⁹

Hlavní myšlenka Jakubcovy stati plyne už z jejího názvu. Paměti a vzpomínky jsou unikátním typem písemností a proto si v rámci vědeckého zkoumání nárokují šetrný přístup. Paměti z technické, vědecké a rovněž hospodářské sféry jsou považovány za nenahraditelné. Úřední dokumenty tento pohled většinou absentují. Vzpomínky pracovníků ve výše zmíněných sférách celkově „zlidštily“ technické a vědecké dějiny.

2.5 Přístup k pamětem a vzpomínkám z pohledu Jana Randáka

Obdobný přístup k pamětem a vzpomínkám zastává ve své stati i Randák. Ztotožňuje se s myšlenkami Michela Foucaulta a jako příklad uvádí jeho práci Archeologie vědění. Tento druh historického pramenu je často mylně považován za zcela důvěryhodný. V průběhu jeho zkoumání je nezbytné ho podrobovat kritické analýze. Paměti a vzpomínky jsou považovány za autentický prostředek k pochopení minulosti. Během procesu zkoumání může mít historik tendence zohlednit pouze vnější pohled na jednotlivé události. Jinými slovy analyzuje pouze výpovědní hodnotu dokumentu a to, jak jeho sdělení reflektuje znalosti soudobého čtenáře-badatele. Vnitřní podstata událostí je zcela pomínuta, protože by mohla zpochybnit jejich vnější podobu. Paměti a vzpomínky je zapotřebí pojímat jako svébytný typ historické písemnosti a popřít jeho jistoty. Randák ve své stati zdůrazňuje, že jeho verze způsobu interpretování pamětí a vzpomínek není absolutní, tedy všeobecně platná. Připouští, že jeho poznatky mohou postrádat vztah k praktickým příkladům.

Pojem návratu člověka do dějin se v evropské historiografii řeší čím dál častěji. Člověk se stává stěžejním činitelem dějin. Například politické dějiny se nemohly uskutečnit bez intervence člověka, ale otázkou zůstává, jestli je předmětem těchto dějin skutečně člověk. Vzpomínky a paměti fungují jako prostředek, díky němuž se do dějin navrácí lidský rozměr.¹⁰

Dle Randáka jsou paměti z části osobitým vyprávěním o životě samotného autora, který v nich uplatňuje vlastní pohled na to, co se děje kolem něj. Čtenářům je

⁹JAKUBEC, I.: Paměti a vzpomínky jako prvořadý historický pramen?, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKÝRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 73.

¹⁰RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKÝRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 79-81.

pak předkládán průřez autorovým životem, který je však podáván jen z jednoho úhlu pohledu.

Každý jedinec je tvůrcem tzv. „*životního světa*“¹¹ a to díky svým činům nebo vlastnímu uvědomění. Vytváří ho buď samostatně, nebo v rámci své společenské skupiny. Tato činnost je ovlivňována časem a prostorem. Vzniká na základě společnosti a kultury konkrétního jedince. Jedná se o vlastní svět postavy, v kterém se pohybuje a přitom zažívá vše, co je spjato s jejím životem. Životní svět každého člověka obsahuje materiální a ideovou svět. Okolí, které každého člověka obklopuje je považováno za svět materiální. Naopak ideový svět obsahuje vzájemně kompaktní myšlenky a představy, které jsou nezbytné pro jeho fungování. Stejným způsobem je viděn i očima badatelů. Každý životní svět obsahuje rovinu objektivní a subjektivní. Jeho podoba se v průběhu času mění. Vliv na ní mají jeho přirozený vývoj, vnější okolnosti a lidské činy. Životní světy jsou různorodé a mají odlišné směřování. Každý člověk pokládá za důležité něco jiného, podle toho, co je pro něj momentálně podstatné. Hodnota tohoto předmětu nemusí být nijak vysoká ani v celospolečenském měřítku. Realita, která jedince bezprostředně obklopuje, je pro něj snadno popsitelná. V pamětech ji představují běžné každodenní události. Tato část jedincova života je ovlivňována všemi časovými rovinami, minulostí, přítomností i budoucností. Každý člověk se ve svém *životním světě* dostává do interakce s ostatními a stejnou měrou je ovlivňován i vnějšími okolnostmi. V rámci této interakce se stává součástí také světů ostatních lidí. Prostřednictvím interpretace je můžeme popsat, ale pouze v omezené formě. Každý životní svět je ovlivněn subjektivní rovinou jedince a zároveň na něj působí dobový kontext. Přítomnost je druh časové roviny, která životní svět formuje. Kromě toho zde existuje ještě druhá časová rovina, jež je poznatelná pouze skrze interpretaci. Jedná se o „*kulturní čas*“¹², který může být snáze poznatelný až díky zpětné analýze. Tento čas je obklopen tehdejší společenským kontextem.¹³

Dle Randáka nám mohou vzpomínky a paměti zprostředkovat to, jak lidé žili v minulosti. Mohou být prostředkem poznání subjektivního světa člověka a stejně tak i tehdejší společnosti a její kultury. Motivy, nacházející se v pamětech, jsou kulturně

¹¹RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 81.

¹²RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 83.

¹³RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 81-83.

podmíněny. Kultura funguje jako nástroj, jímž jsou vyjadřovány a udržovány životní postoje lidí. Díky ní vznikají nové věci. Naše kultura nás učí, jak bychom měli adekvátně reagovat na určitou životní situaci. Životní světy jsou utvářeny prostřednictvím ní. Paměti a vzpomínky jsou součástí kultury. Badatel přistupuje zvnějšku, nahlíží do životního světa autora paměti a také do jeho kulturního prostředí. Tento přístup však není zcela jednoduchý. Je důležité mít na paměti, že kultura badatele a pisatele paměti není totožná. Badatel se může nacházet v jiné pozici než autor. Autorova doba a jeho životní svět nám zůstanou navždy skryty, poněvadž není možné je zcela objektivně poznat. Díky postupnému zkoumání poznatků se můžeme přiblížit spisovatelově kultuře, ale nikdy ji nebudeme znát úplně. Badatel je nutně omezen kontextem té doby a vzorci myšlení, které jsou ovlivňovány kulturou, ze které pochází. Danou písemnost je schopen interpretovat na základě jeho znalostí soudobých konstruktů. Je důležité si uvědomit, že paměti jsou uzavřeným textem. Jediní, kdo je mohou plně pochopit je autor samotný nebo lidé tehdejší společnosti.¹⁴

Autor paměti popisuje skutečnost svým osobitým způsobem. Tento styl, však nelze pokládat za objektivní a tedy neměnnou pravdu. V rámci tvoření paměti autor podrobil všechny skutečnosti selekci a ty zbylé následně popsal ze svého úhlu pohledu. Tento subjektivní přístup nám však není bezprostředně předáván. Způsob, jakým je realita v pamětech zachycena, je pojímán za zdánlivě objektivní pravdu. Úkolem badatele je odhalit skrytý autorům přístup a jeho osobnost. Existují dvě dimenze, které se podílejí na výsledné podobě autorových paměti. První představuje události, které se autor rozhodl vyprávět a druhá zastupuje autorovy subjektivní pocity a názory, které ho k tomuto výběru vedly. Pro badatele je tedy nezbytné polemizovat nad mírou objektivnosti daných písemností. V pamětech se primárně nachází ty události, které byly v autorově životě stěžejní. Užívání subjektivních pramenů v rámci studia minulosti se může jevit jako diskutabilní, protože se neshoduje se základním záměrem historiografie, být objektivní. Randák tvrdí, že badatel se není schopný se vzdát svého osobního postoje, se kterým k interpretaci přistupuje.¹⁵

Subjektivní rovina paměti představuje dimenzi názorů, postojů a pocitů. Díky ní badatel blíže poznává autorovu osobnost a jeho životní svět. V průběhu analýzy se

¹⁴RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 85.

¹⁵RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 85-86.

výzkumník bezděčně zaměřuje právě na subjektivní dimenzi pamětí. Interpretace je prováděna skrze hledisko jeho vlastní kultury. Úkol badatele je zaměřit se pouze na ty pasáže, které jsou pro něj podstatné. Obsahem pamětí jsou jednak kapitoly o osobnosti autora i kapitoly o dějinných událostech. Výzkumník jim díky své analýze „dává určitou podobu“. Badatel postupně směřuje k naplnění ústřední teze své práce a zároveň vytváří nové dílo. Jedná se pouze o jeden z úhlů pohledu, jak lze pojímat to, co se stalo v minulosti. Stejně tak, jak jsou paměti napsány z pohledu autora, je i následná interpretace ovlivněna názory badatele. Randák tvrdí, že finální podoba pamětí je složena z toho, jak je utvořil sám autor a také soudobou interpretací badatele. Dle jeho názoru by měl mít výzkumník osvojeny historicko-kulturní souvislosti tehdejší doby. Navzdory určitým omezením jsou paměti cenným zdrojem pro badatelskou činnost. Je v nich zpodobněn zlomek minulosti. Badatelova interpretace je pouze jednou z mnoha možností, jak lze paměti popsat.¹⁶

2.6 Komparace přístupů Jaroslava Šedivého a Jana Janka

„Platí tady základní postulát či pravda: paměti jsou vždycky subjektivní, čili vždy hledáme, jak konkrétní jev vidí či doplňuje i ten druhý, je-li k dispozici, a samozřejmě, co říkají další dokumenty.“¹⁷ V případě této bakalářské práce je představuje privátní korespondence. V obsahu pamětí se mohou objevit určité nadbytečné informace, protože není v autorově moci si všechny události zapamatovat v plném rozsahu. Interpretace pamětí a vzpomínek může napomoci k odhalení posloupnosti historických událostí a k příčinám jejich vzniku. Tuto skutečnost můžeme zachytit skrze člověka jako svědka a „hybatele všeho dění“. Paměti staršího data mohou v badateli vyvolávat zdánlivě větší věrohodnost.¹⁸

Naopak Janko, dané úskalí nepovažuje za zásadní. Podle jeho názoru autor pamětí „zapomíná“ ty události, jež se mu určitým způsobem nehodí. Později dodává, že se ne vždy jedná o úmyslné „zapomínání“. Autor pamětí pouze upřednostnil důležitější

¹⁶RANDÁK, J.: Životní světy, paměti a jejich interpretace, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 87-88.

¹⁷ŠEDIVÝ, J.: Kouzlo i záludnosti vzpomínek pro historikovu práci, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 91.

¹⁸ŠEDIVÝ, J.: Kouzlo i záludnosti vzpomínek pro historikovu práci, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 91-93.

momenty svého života. Dalším úskalím pro badatelovu interpretaci je fakt, že paměti jsou psány s časovým odstupem od událostí, ke kterým referují.¹⁹

Za účelem pochopení tehdejší společnosti nebo k upřesnění jednotlivin může badatel použít osudy převyprávěné jiným autorem. V této bakalářské práci je využíváno díla Jaroslavy Janáčkové, Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek. Dle Šedivého tento typ písemnosti nelze považovat za primární pramen založený na objektivitě. Paměti určitého autora mohou být různými badateli interpretovány odlišným způsobem, ale objektivní skutečnosti žádný nedocílí.²⁰

¹⁹JANKO, J.: Paměti a jiné archiválie, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 97.

²⁰ŠEDIVÝ, J.: Kouzlo i záludnosti vzpomínek pro historikovu práci, In: Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd, SEKYRKOVÁ M ed., Praha 2006, s. 94.

3 Alois Jirásek a jeho život s důrazem na litomyšlské období

3.1 Životní cesta pod vlivem literární tvorby

„Je málo spisovatelů, i mezi našimi největšími, kteří tak zcela náležejí národu, jako Alois Jirásek, (narozen dne 23. srpna 1851 v Hronově – zemřel dne 12. března 1930 v Praze).“²¹

Jirásek byl povoláním středoškolský profesor zeměpisu a dějepisu, ale byl i spisovatel-prozaik. Nejprve tvořil povídky, oproti jeho vrstevníkům, kteří dali přednost poezii. Zárukou úspěchu byla literatura pro lidového čtenáře, která vycházela v nakladatelstvích, jež teprve začínala a nebyla moc známá. Výjimkami byly publikace v časopisech Světozor a Osvěta. Jeho díla vycházela z počátku časopisecky, poté knižně. Realizace jeho literární tvorby se dočkal i skrze divadelní scénu, ať už v Národním divadle, v rámci menších divadelních společností nebo ochotnických spolků. Jirásek byl rovněž členem výborů Akademie a Svatoboru. Byl zástupcem tradičního proudu literátů. Proti tomuto proudu se koncem 19. století začala vyhraňovat generace nastupujících spisovatelů. Období první světové války přineslo změnu přístupu k jeho tvorbě. Toto období plné nejistot podněcovalo návrat k tradičním hodnotám. Vyšel román *Temno*, který je považován za Jiráskovo vrcholné dílo. Jeho tehdejší čtenáři mu dokonce posílali dopisy, v nichž se mu vyznávali z toho, jak je jeho tvorba ovlivnila. Postavení Jiráskovy tvorby bylo nevyvratitelné, což se potvrdilo i na Manifestu českých spisovatelů v květnu 1917 a poté v dubnu 1918, na nichž vystoupil. Zemřel v březnu roku 1930. Jeho pohřeb byl pompézní a byl provázen zájmy novinářů. Tyto skutečnosti přispěli k negativnímu postoji levicově smýšlejících autorů vůči němu.²²

Proměny ve výkladech Jiráskových děl jsou spjaty s jeho zájmy. Jeho zaměření mělo širší záběr, než je všeobecně známo. Kromě uměleckého zaměření byl hlavně historikem. O průpravu a prohloubení zájmu o obor historie přispělo jeho vysokoškolské studium. V jeho dílech občas převažují prvky vědecké historické nad uměleckými. Odkaz spisovatelovy práce se šíří i po jejím vytvoření.

²¹ BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 1.

²² „Julius Fučík tenkrát v duchu Šaldově prohlásil Jiráska za spisovatele, jehož dílo se spotřebovalo v národně osvobozené zápasu a patří již uzavřené minulosti.“
JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 7-8, 34, 36-39.

„Co autor napsal, stává se poselstvím, které se navrácí a trvá mezi námi, byť chvílemi nevoláno nebo nevitáno.“²³ Stejně tak svou tvorbu pojímal i sám Jirásek. „Pokud psal, žil skrytý pro veřejnost ve svém díle a jakoby za ním“²⁴.^{25 26}

Jiráskova tvorba částečně reflektuje tehdejší podobu světové literatury, ale na druhou stranu vystupuje sama za sebe. Témata, jimž se ve svém díle zabývá, vidí komplexně. V ději postihuje pozitiva i negativa. Vyobrazuje asertivního jedince, který je obklopen prostředím, v němž žije. Často je v centru děje dav místo samostatného hrdiny. Tento prvek vadil Jiráskovým kritikům v případě jeho dramatické tvorby a divadelních her. Životní osudy jeho postav jsou často strastiplné, i přesto dál bojují. V jeho dílech se objevují postavy skutečných hrdinů, například Jan Hus nebo Jan Žižka. Častěji se jedná o postavy mužů než žen. Pokud se ženy objeví, jsou také spíše samostatné a schopné rozhodovat za svůj vlastní osud. Jiráskova díla se často odehrávají na venkově, kde postavy obklopuje příroda. Díla disponují motivy spojenými se zemědělstvím a hospodářstvím. Tyto motivy jsou typické pro realismus jako takový.²⁷

Jirásek se ale neprojevuje jen jako realistický spisovatel. Stejně tak je i výborným dramatikem a toto nadání se u něj plně projeví po příchodu do Prahy, kdy se přiklání k dramatické tvorbě. Čapek ve své stati tvrdí, že byl Jirásek idylikem. Dovolujeme si tvrdit, že je tato charakteristika příznačná jen pro určitou šťastnou etapu spisovatelova života, kdy vytvořil například idylu Maryla. Můžeme říci, že Jiráskův umělecký pohled na svět a jeho celoživotní obliba umění způsobovaly jeho frekventovanou příslušnost k němu. Referuje o tom, z čeho jsme my, jako národ, všešli. Zajímá se o různé podoby českého jazyka, jazykové prostředky a lidový charakter našeho národa. Minulost evokuje užitím archaismů. Prosazoval svobodu pro český národ. Zároveň chtěl sdružovat slovanské národy, které by tak byly silnější. I český a slovenský národ viděl pospolu.^{28 29 30}

²³JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 8.

²⁴JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 8.

²⁵JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 8.

²⁶ŠTEFEK, K.: Alois Jirásek a česká historiografie, In: Dějiny v českém krásném písemnictví: sborník příspěvků z literárně historické konference ke 150. výročí narození Aloise Jiráka, Náchod 2002, s. 31.

²⁷POSPÍŠIL, I.: Alois Jirásek a jeho světovost (několik čtenářských marginálií), In: Sborník Společnosti A. Jiráka V., POKORNÝ, M., ZELENKA M. ed., Příbram 2009, s. 29-30, 32, 34, 39.

²⁸JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 10.

²⁹ČAPEK, J. B.: Alois Jirásek, In: Sborník Společnosti A. Jiráka V., POKORNÝ, M., ZELENKA M. ed., Příbram 2009, s. 87, 89-90.

³⁰PRAŽÁK, A.: Další úkoly v bádání o Jiráskovi, In: Sborník Společnosti A. Jiráka V., POKORNÝ, M., ZELENKA M. ed., Příbram 2009, s. 95, 98.

3.2 Pobyť v Litomyšli

Do Litomyšle se dostal v říjnu 1874, kdy dokončil vysokoškolská studia. Ve svých Pamětech vykresluje příjezd do města až „lyrizujícím stylem“. Sborník Společnosti Aloise Jiráska konkrétně cituje z privátní korespondence mezi Jiráskem a jeho přítelem Mikolášem Alšem. V dopisu se Jirásek Alšovi svěřuje o pocitech samoty a o tom, jak nerad opouští Prahu. Jedním z důvodů pro přijetí místa v Litomyšli byla vidina stálého příjmu, také aby mohl materiálně zajišťovat své rodiče. Literární tvorba pro něj představovala útočiště před pocity samoty a melancholickými myšlenkami.³¹

Od listopadu roku 1874 působil na místním gymnáziu, které dříve spravoval řád piaristů. Pracoval na pozici suplenta (tzv. pomocný učitel). Jeho působení předcházela řada peripetií. Jiráskův univerzitní profesor Václav Vladivoj Tomek ho na toto místo doporučil. Jeho blízcí a známí se zasloužili o to, aby mu počátek pobytu v novém městě co nejvíce ulehčili. Každý suplent musel skládat zkoušky, které sloužili jako osvědčení pro profesi středoškolského učitele. Dva roky po svém nástupu na litomyšlské gymnázium tak učinil i Jirásek. V Jiráskových zápiscích z hodin, které autor zároveň použil pro své závěrečné zkoušky, najdeme doklady o oblibě pro malířství v podobě různých kreseb. Když nastupoval na místní gymnázium, byl jeho ředitelem dr. Antonín Tille, který Jiráskovu spisovatelskou činnost podporoval. V případě jeho pedagogické činnosti oceňoval Jiráskův inovativní přístup k výuce v podobě vlastních pomůcek, jimiž zpestřoval vyučování.^{32 33}

Prof. Alois Vojtěch Šmilovský (1837-1883) byl Jiráskovým kolegou a později se z nich stali i přátelé. Spojovala je shodná povolání. Spolu s Tillem se vydávali na putování okolní krajinou. Tille i Šmilovský dokonce navštívili Jiráskovo rodiště. Své studenty považoval za sobě rovné, což oni oceňovali a vážili si ho za to. V rámci vyučování byl jeho výklad reálný a poutavý. Ve svých žácích pěstoval vztah k literatuře. Seznamoval je s tehdejší literaturou a časopisem Lumír. Občas si na žácích testoval účinky svých budoucích literárních děl tak, že jim je přednášel. Utužování zájmu studentů o literaturu a zároveň Jiráskova obliba s sebou přinesly pozitivní výsledek. V červnu roku 1880 obdržel Jirásek vlastnoručně vyrobený almanach Červánky, utvořený studenty sexty gymnázia. Jedním ze studentů, který se na něm podílel, byl Hubert Gordon Schauer. Později proslul svými radikálními názory. Ve

³¹Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 8-10.

³²BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 9.

³³Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 8.

sporu o přístup v umění dal přednost názorům Moderny, zastoupenými „mladou generací spisovatelů“.^{34 35}

Plat suplenta mu časem přestával stačit, protože finančně dotoval své rodiče. Proto začal shánět místo na pozici skutečného profesora. Nakonec uspěl na litomyšlské reálce, kam nastoupil v říjnu 1877. V roce 1879 začal redigovat Lacinou knihovnu národní. V té době tvořil již historická díla a také překládal z děl slovanských autorů. Titul profesora mu byl udělen zemskou školní radou v roce 1880. Po většinu času byl učitelským povoláním plně vytížen, že mu na psaní nezbývalo moc času. Změna pracovního místa s sebou nenesla žádné výhody. Navíc Jiráskovi vytvořila protivníka v řediteli ústavu Karlu Böhmovi, který nebyl tolerantní vůči vedlejším činnostem profesorů reálky. Borecký tvrdí, že autor neúnosné poměry zvládl díky své nové lásce, Marii Podhajské. Tuto skutečnost zachycuje i film Mladá léta. Naopak profesori pracovali často nad rámec vyučování a ředitel jim zadával absurdní úkoly. Kvůli opisování seznamu školní knihovny si Jirásek zhoršil svůj zrak. Na popud Böhma byl přinucen zanechat redigování Laciné knihovny. Psaní románu Ráj světa započal v momentě, kdy se mu zrak zlepšil. Román vypovídá o době Vídeňského kongresu. Prvně byl publikován v roce 1880 v časopisu Lumír. Poté se bohužel jeho zdravotní stav opět zhoršil. Potíže s očima se vracely a následně ještě onemocněl střevním tyfem. Poměry na reálce se nakonec zlepšili díky jejímu sloučení s místním gymnáziem a nástupem nového ředitele Františka Fischera.^{36 37 38}

3.3 Jiráskovi přátelé

Kromě prof. Šmilovského k Jiráskovým přátelům patřil i filolog Josef Novák (1847-1907). Pocházel z Prahy a v Litomyšli pobýval i se svou manželkou Terézou (1853-1912). Maloměstský život jí byl zpočátku cizí, ale díky Jiráskovi vznikla její obliba pro literaturu a daný kraj. Později se z ní stala uznávaná spisovatelka. Arne Novák (1880-1939), jejich syn, byl literárním historikem a kritikem. Skupinku přátel tvořili gymnaziální profesori jako Jirásek, František Wenig, Josef Šimek a Václav Tlamich. Jediný Tlamich učil na reálce. Nespojovala je hudba, ale Šimek se jí věnoval. Chodívali na společné túry po místní krajině nebo diskutovali o umění. Jedním z konkrétních cílů jejich cest byl i hrad Svojanov. Na základě této výpravy napsal

³⁴Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 9-12, 17.

³⁵JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 48-49.

³⁶Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 12-15.

³⁷JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 40-42.

³⁸BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 12-13.

vzápětí Jirásek povídku *Nápis*, která vyšla v říjnu 1882 v *Národních listech*. Odehrává se na zmíněném hradu. Cílem jejich dalšího výletu bylo hradiště Hrutov u Litomyšle. Zde zakotvil děj své povídky *Nevolnice*. K její prvotní publikaci došlo v roce 1884 v časopisu *Zlatá Praha*. Knižní vydání se datuje do roku 1888. Kontakty skupiny byly přerušeny v momentě, kdy se z Josefa Šimka stal plnohodnotný učitel a usadil se v Kutné Hoře. Všichni přátelé si poté dopisovali, ale znovu se setkali až za jejich pobytu v Praze. Pouto Jiráskova se Šimkem bylo nejsilnější. Šimek dělal Jiráskovi pobočníka na cestách za účelem psaní jeho historické prózy. Díky nim vytvořil například román *Mezi proudy*, který se odehrává na Jivnu a Křivoklátu. Po odchodu z Litomyšle se prostřednictvím Jiráskova dozvídal, co se ve městě změnilo. Jirásek s ním sdílel i vývoj své literární činnosti. Dokonce i jejich rodiny si byly blízké. Vstřícný byl k Jiráskovi i František Wenig, který působil v Zemské školní radě. Na základě Jiráskovy prosby se podílel na získání jeho budoucího pracovního místa v Praze. Později se nepřímo zasloužil o vznik románů *F. L. Věk* a *Bratrstvo*, protože omezil Jiráskovy povinnosti profesora. Předlohou pro Jiráskovu *Povídku přítelovu*, vydanou v roce 1887 jako součást souboru *Povídky a novely II*, se stalo právě přátelství s Wenigem. Ve Wenigovu nekrologu Jirásek vzpomíná na jejich přátelské vztahy.^{39 40}

V průběhu tvorby druhého dílu *Z mých pamětí* mu přítel Otta Popler pomáhal doplňovat zapomenutá fakta z jeho tehdejšího pobytu v Litomyšli. Otta Popler (nar. 1855) byl učitelem na dívčí škole v Litomyšli. Udržovali kontakt skrze korespondenci, která se dochovala. Dalším z jeho přátel byl dr. Josef Theurer (1862-1928). Jirásek byl nejprve jeho učitelem ve škole. Později se Theurer stal také profesorem. Vydávali se na různé výpravy, nejčastěji za účelem přípravy pro Jiráskova díla. Konkrétně jmenujme cestu na jih Čech kvůli práci na románu *Mezi proudy*. Jirásek si dopisoval také s Theurerem. K jeho přátelům patřil také Roman Nejedlý (1884-1920), který působil v Litomyšli jako učitel. Byl také sbormistrem pěveckého spolku *Vlastimil* a hudebním skladatelem. Jeho synem byl Zdeněk Nejedlý (1878-1962). Jejich setkání se odehrávala v restauračních zařízeních na Karlově. Dějiště v této litomyšlské čtvrti se objevuje v Jiráskově povídce *Johanka*, jejíž první vydání vyšlo v roce 1883 v časopise *Lumír*. Jirásek se také stýkal s litomyšlským děkanem Antonínem Šantou (zemřel r. 1887), o jehož povaze se vyjadřuje ve svých *Pamětech*. Šanta díky svému povolání kněze hostil tehdy významné osobnosti, z nichž nejvíce vynikal skladatel Bedřich Smetana.

³⁹Sborník Společnosti A. Jiráskova II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 17-19.

⁴⁰JANÁČKOVÁ, J.: *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek*, Brno 1987, s. 44-46.

Litomyšl vybuodovala svému slavnému rodákovi pamětní desku na městské radnici. Zde se konal i s tím spojený ceremoniál, během něhož se Jirásek se Smetanou osobně potkal. Spisovatel skladatele velice obdivoval.⁴¹

3.4 Putování nejen po litomyšlské krajině

Když složil státní závěrečnou zkoušku, pocíoval velkou svobodu. V nadcházejícím létě roku 1876 podnikal hodně výprav za účelem nabytí inspirace pro svá díla. Jelikož nebyl zaslíben ani žádné dívce, neexistovalo nic, co by ho omezovalo. I když stále vzpomínal na svou první lásku. Cestoval s ostatními profesory nebo sám. Z míst, která navštívil, uveďme Žižkův stůl a Růžový palouček. Objevují se ve Starých pověstech českých. Pověst o Růžovém paloučku vydává samostatně již v roce 1876 v časopisu Pokrok. Cílem Jiráskových cest byly nejčastěji historické hrady a zámky nebo mytická místa. Jmenujme hrady Litice a Potštejn nebo zámek Nové Hrady. Například v povídce Konec a počátek, vystupuje postava kněze, který je vězněn právě na hradu Litice. Povídka byla vydána v roce 1879 v časopisu Světozor. Děj románu Skály je také situován na hrad Potštejn. V díle se nepřímou ztotožňuje s myšlenkou svého univerzitního profesora Václava Vladivoje Tomka, že člověk může praktikovat boj za blaho národa bez ohledu na víru, jež je nucen vyznávat. Sám Jirásek upřednostňoval evangelickou víru. Když příslušníky jiné víry respektovali češtinu, neztrácel je. Román záměrně končí pozitivní vizí budoucnosti v podobě scény mezi otcem a jeho synem. Vyšel také nejprve ve Světozoru. Zřícenina hradu Potštejn se objevuje i v románu Poklad, vydaném v roce 1881 v časopisu Světozor. V Jiráskových zápiscích se dochovaly kresby daných historických staveb.^{42 43 44}

Tehdy Jirásek navštívil také Domažlicko, kraj Chodů. Tento kraj se mu stal později předlohou pro román Psohlavci. Díky příteli Josefu Thomayerovi a jeho bratru zavítal na Haltravu. V jejím sousedství se nachází hora Čerchov. Tato pouť dala podnět k napsání črty Na Haltravě, která vyšla v říjnu roku 1876 v časopisu Pokrok. Návštěva chodského kraje rezonuje v básni Na Rýzंबरce, publikována také v říjnu roku 1876 v Pokroku. Jirásek zavítal také na Šumavu, konkrétně k nejznámějším jezerům Černému a Čertovu. Následně vydal v Pokroku díla U jezer a Ztracený. V srpnu 1876 se zastavil

⁴¹Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 19-21.

⁴²Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 35.

⁴³ ČAPEK, J. B.: Alois Jirásek, In: Sborník Společnosti A. Jiráska V., POKORNÝ, M., ZELENKA M. ed., Příbram 2009, s. 85.

⁴⁴ FIALA, J.: Temno, doba Koniášova, In: Sborník Společnosti A. Jiráska V., POKORNÝ, M., ZELENKA M. ed., Příbram 2009, s. 121.

v Třeboni, aby mohl v místním archivu studovat edici Popravčí knihy, která mu posloužila jako inspirační zdroj pro III. díl románu Mezi proudy. Cílem jeho cesty byly i České Budějovice, v kterých se odehrává již zmíněný román. Navštívil také Tábor, do něhož je zasazen děj románu Proti všem.^{45 46}

3.5 Maloměstská historie

8. 9. 1876 obdržel vysvědčení, které dokládalo, že je plnohodnotný profesor. Po prázdninách se přestěhoval k paní Wildrové. Dům, ve kterém bydlel, byl velmi starý, a proto na něj Jirásek rád vzpomíná. Oblíbenou Jiráskovou činností bylo naslouchat vyprávění paní domácí. Její vzpomínky se staly předlohou pro Filozofskou historii (1877). Všechny tři povídky, vzniklé v Litomyšli, zařadil později Jirásek do svých sebraných spisů (1890). Jsou to povídky U rytířů, Na staré poště a Filozofská historie. Všechny pojí společný název maloměstská historie. Zároveň se jednalo o historické povídky, jimž se Jirásek věnoval přibližně od roku 1878. Jako první vznikla Filozofská historie, která vyšla poprvé v časopisu Světozor v roce 1877. Hlavním typem postav byli studenti filozofie a jejich studentské lásky. Pořádali plesy a studentskou slavnost tzv. Majáles. Dílo se odehrává v revolučním roce 1848, jehož následkem nejen všichni studenti, ale i obyvatelé tehdy Rakouské země mohli doufat v opětovné získání svých svobod. Děj povídky je zasazen na maloměsto, konkrétně do domu u paní Wildrové, v němž Jirásek bydlel. Ta se v průběhu svého vyprávění neomezila jen na studenty, ale zmínila i další obyvatele města. Jirásek se mohl osobně seznámit s některými lidmi, o kterých ve své povídce psal, protože se dožili té doby. V hlavě mu obzvláště utkvěl lesní kontrolor Seemann, jenž byl v příbuzenském vztahu s Jiráskovým přítelem Josefem Šimkem. Jirásek ho uvádí i ve svých Pamětech. Ve filmu mladá léta se s ním setkává při výletu na zřícenině hradu Potštejn, kam vyrazí s Tillem a Šmilovským. Své zážitky mu skrze vyprávění poskytl i jeho přítel Antonín Šanta. Celé dílo evokuje idylu, ale přímo jí není, protože navíc vykresluje politickou a sociální situaci roku 1848. Hlavními motivy, jež jsou v povídce vyzdvihovány, jsou láska a svoboda člověka. Jiráskovi byli hlavní postavy studentů blízké, jelikož jeho studentská léta nebyla ještě úplnou minulostí. Také jejich věk se v té době shodoval. V tom samém roce vytvořil také povídku Na Krvavém kameni, vydaná v roce 1877 v časopisu Osvěta, vypráví o boji Čechů proti Turkům o Veteránskou jeskyni na Dunaji v roce 1788. Čeští vojáci zde

⁴⁵Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 37-38.

⁴⁶BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933. s. 73.

bojovali statečně. Prameny potřebné pro nastudování tématu svého díla mu poskytl Ferdinand Čenský, profesor české řeči a literatury.^{47 48}

3.6 Láska k Marii Podhajské a následný život v manželství

Alois Jirásek a Marie Podhajská se seznámili v roce 1877 prostřednictvím Františky Sauterové, do níž byl dříve Jirásek zamilovaný. Dívky společně navštěvovali hodiny šití. Tehdy bylo Marii 18 let. S Jiráskem se potkávali v obchodě jejích rodičů. Mladé milence pojila záliba ve čtení. Jirásek jí okouzlen, proto podle ní vytvořil několik ženských postav ve svých nejznámějších dílech. Jmenujme například postavu Lenky ve Filozofské historii. Už Filozofská historie byla ovlivněna nově vznikající láskou. Dále to byla povídka Markytánka, publikována v roce 1877 v časopisu Lumír. O rok později publikuje v časopisu Lumír Anděle Boží. V roce 1878 vychází v časopisu Libuši historický obraz Slavný den. V příběhu vystupuje motiv nešťastné lásky Marušky a Němce Hopfnera, kterého jí neschvaluje její otec. Historický základ vychází z díla Václava Vladivoje Tomka Dějepis města Prahy. Den bitvy na Vítkově představuje zmiňovaný slavný den. Odehrává se v době po bitvě na Bílé hoře a je pokládáno za stěžejní dílo Jiráskova období romantismu. Stejně tomu bylo v případě díla Na dvoře vévodském, vydaném v roce 1876 ve Světozoru. Jedná se také o historický obraz stejně jako Ráj světa. Borecký kontrastuje Na dvoře vévodském a Skaláky. Zatímco ve Skalácích lidé trpí, Na dvoře vévodském je idyla. V románu Na dvoře vévodském je kritizován hýřivý život šlechty. V díle se nacházejí až umělecké popisy šlechtických obydlí. Součástí děje, který je situován do města Náchod, je přímo Mařenčina osoba. Ladění příběhu je pozitivní.^{49 50 51}

Oba milenci se sešli na studentském plesu v lednu roku 1878, kde se jejich vztah stal oficiální. V srpnu roku 1879 se konala svatba. Lásku dvou mladých lidí z počátku provázely těžkosti. Jirásek sám neměl moc peněz a ještě obstarával materiální zajištění svým rodičům. S jeho sociálním postavením nesouhlasil Mařenčin otec a ještě dlouho po jejich sňatku se vztahy nelepšily. Jirásek měl obavy i o své rodiče, jejichž materiální situace nebyla dobrá. Na Jiráskův rodný dům byla uvalena exekuce, která se nakonec uskutečnila. Zatímco mladí milenci zažívali šťastné období jejich vzkvétající lásky,

⁴⁷Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 41, 43-44.

⁴⁸JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 109.

⁴⁹Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 47.

⁵⁰ ČAPEK, J. B.: Alois Jirásek, In: Sborník Společnosti A. Jiráska V., POKORNÝ, M., ZELENKA M. ed., Příbram 2009, s. 84.

⁵¹BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 59, 62, 76.

v politice mezi sebou soupeřili Mladočeši a Staročeši a ve světě mezi sebou válčila ruská a turecká vojska.^{52 53}

Marie od svého muže dostávala milostné básně, jejichž obsah a nálada se střídaly podle proměn jejich životní situace. Dochovaly se, ale prozatím se nedočkaly souborné publikace. K těm spíše negativně laděným řadíme báseň Ó pláče nech! z 28. ledna (1878), také báseň Mé líce chmurné z 16. 6. 1878. Milostná báseň z května 1878 je již plna citu a postrádá jakékoliv obavy. Před prázdninami 1878 se situace vylepšila a oni si mohli užívat vzájemné lásky. V létě 1878 Jirásek pobýval v Hronově. Zde vytvořil báseň Stín vrhl soumrak do komory, na jejímž konci najdeme milostný motiv. V básni Mařence jsou melancholické myšlenky spojené s Mariinou možnou nemocí. Končí nadějí a vyjádřením vřelými citů k milované ženě. Proměnu povahy svého profesora se zaujetím pozorovali i Jiráskovi studenti. Dokládá to Tisovského sborník Jiráskova Litomyšl z roku 1911. V roce 1879 Jirásek vytvořil historickou prózu Konec a počátek (Světozor 1879), V ohni (Pokrok 16. 5. 1879) a V Pekle (Lumír 1879). Za hodnotnou Jirásek považoval jen povídku V Pekle, v níž se autor odklání od svého historického zaměření. V příběhu se opět objevuje vojna. Jedná se o humorné vypravování, jehož hlavní postavy jsou tři nezvedení vojáci. Kvůli tomu se zbývající povídky neobjevily v jeho I. a II. sebraných spisech. Stejný osud měla i povídka Zámecký hejtman z roku 1878.^{54 55}

Svatební obřad se konal 12. srpna 1879 v Litomyšli. Jelikož byl Jirásek oblíbený i mezi obyčejnými lidmi, přišli se na obřad podívat i ti.

„Marie Podhajská se narodila 2. července 1859 v Chrudimi – byla tedy o 8 let mladší než 28 letý ženich. Byla dcerou litomyšlského rodáka Františka Podhajského a Marie, rozené Janelové.“⁵⁶

Novomanželé se po svatbě přestěhovali do domu cukráře F. Rumlera. Podnětem dalšího Jiráskova díla se stal dům v jejich sousedství. Utvořil námět povídky U rytířů, která se zalíbila Svatopluku Čechovi i Janu Nerudovi. Námět utvořilo vyprávění životního příběhu paní Skácelové, přítelkyně paní Wildrové. Pocházela ze šlechtického rodu. Oddaná náklonost a láska k jejímu muži byla nakonec zničena jeho smrtí.

⁵²Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 48, 53-54.

⁵³BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 12.

⁵⁴Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 48-53.

⁵⁵BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 90.

⁵⁶Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 53.

Z existujících staveb Jirásek zmiňuje také litomyšlské divadlo a zámek. Příběh se odvíjí v 1. polovině 19. století za vlády rodu Valdštejnů. První vydání povídky vyšlo v roce 1880 v časopisu Květy. Patří do souboru maloměstských historií. Do něho se řadí i povídka Na staré poště, vydána v roce 1881 rovněž v Květech. Povídka vznikla na základě příběhu Filipiny Theurerové, matky Josefa Theurera. Když byla malá, její rodina bydlela ve staré poště. V plodné době po svatbě vzniká román Ráj světa, vydaný v roce 1880 v časopisu Lumír. Materiály, které získal během svých cest v létě roku 1876, zúročil v románu Poklad. Konkrétně se jednalo o návštěvu hradu Potštejn. V ději se objevuje opět motiv lásky a hledání pokladu. Příběh se odehrává za vlády Josefa II. Román vyšel poprvé v roce 1881 v časopisu Světozor.⁵⁷

Jirásek v té době působil na litomyšlské reálce a její ředitel Karel Böhm byl i nadále proti němu. Trpěl i zdravotními komplikacemi. Na přelomu roku 1879 a 1880 měl komplikace se zrakem, které se několikrát vracely. Následně na jaře 1880 prodělal střevní obtíže. Komplikace v jeho životě měli špatný vliv i na jeho nervy. Za všechny jeho zdravotní obtíže mohl právě špatné vztahy mezi s Böhmem, ale i s otcem jeho ženy. Konkrétně spisovatelův zhoršený zrak byl způsoben opisováním seznam školní knihovny. Spisovatelovo složité období se projevuje v pesimistické náladě a rezignaci povídky Mudrcové. Hlavními postavami jsou dva čeští vojáci, kteří revoltují proti vojenským pravidlům. Prvně byla otištěna v almanachu Národ sobě 1880. Rodný Hronov se mu stal v této situaci útočištěm. Pod jeho vlivem píše autobiografickou prózu Batařaška, vydanou v roce 1881 v Květech. Povídka Matka vychází také v roce 1881 ve Velkém slovanském kalendáři. Děj se odvíjí v polovině 17. století, kdy se koná boj proti bouřícím se cikánům. Jedním z míst, kde se děj odehrává, je město Náchod.^{58 59}

Ve své ženě měl vždy oporu. Svědomitě pečovala o domácnost a rodinné štěstí. Byla tolerantní k jeho povinnostem profesora i spisovatele. Narození dětí ještě umocnilo štěstí obou manželů. Boženka, narozená 10. června 1880, bylo první dítě Jiráskových. 20. listopadu se narodila dcera, Mařenka. V roce 1882 došlo ke změně ředitele reálky, na níž Jirásek učil. Na tento post nastoupil František Fischer, který se zasloužil o zlepšení vztahů k profesorům i pracovních podmínek. Ve stejném roce se stalo Chodsko cílem Jiráskovy cesty, kde našel inspirační zdroje pro svůj román Psohlavci. Tehdy navštívil i další místa, ale ve svém díle zachytil bojiště u Schönberku. Jedná se o

⁵⁷Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 54-55.

⁵⁸Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 55-56.

⁵⁹BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 75.

památné místo bitvy, v níž kvůli cizím zájmům zemřelo velké množství Čechů. V roce 1882 požádal Neruda Jirásku o psaní fejetonů do jeho Národních listů.^{60 61}

Dům, v němž Jiráskovi bydleli, byl ve špatném stavu, proto se z něj byli nuceni vystěhovat. Poté se přemístili do nového bytu, který se nacházel v domě řezníka a hostinského Seidla. Říkalo se zde Buřvalka. Dům byl opatřen zahradou, která na Jirásku působila uklidňujícím dojmem. Jiráskovo následující dílo idyla Maryla s podtitulem Starodávná selanka, která koresponduje s poklidným pobytem Jiráskových v novém domově. Práce má historický poklad, ať už v pramenech, jež Jirásek prostudoval nebo v hradech a zříceninách, které se staly cílem jeho cest. Povídka je autentickým popisem života zemanů. Odehrává se v době po bitvě u Lipan. Vyzdvihuje motiv lásky, ať už v jakékoliv podobě. Ve vypravování *Z malých cest*, se objevuje postava studenta, jež sám putuje krajinou. Pravděpodobným námětem byly Jiráskovy výpravy v mládí. První vydání díla se uskutečnilo v roce 1884 v časopisu *Lumír*.^{62 63}

14. května 1885 přišla na svět Ludmila, třetí Jiráskova dcera. Poté následovalo období špatných událostí. Jeho matka podstoupila v létě 1885 oční operaci. I tehdy často trávil čas na svých studijních cestách. Putoval sám, například na hrad Skály. Cestoval také s přítelem Josefem Theurerem. Sám zavítal také do jihočeských měst, z nichž ho nejvíce zaujal Tábor, který zachytil ve svých poznámkách a nákresech. Jiráskova studijní cesta byla neplánovaně přerušena kvůli jeho nemocné dceři. 12. 9. 1885 Mařenka nakonec zemřela. Jeho duševní rozpoložení se následně odrazilo v jeho díle a následně vznikl román *Skály*. Děj se odehrává v období po bitvě na Bílé hoře. Jirásek do své práce zahrnul nešťastnou událost jeho vlastního života. Spisovatel tvoří paralelu mezi bezútěšným osudem Čechů a jeho vlastním životem. Román vyšel prvně v roce 1886 v časopisu *Lumír*. Myšlenky na zesnulou dceru se mu neustále vracely. Právě jí věnoval cyklus *Černá hodinka*, vydaný v roce 1886 v časopisu *Lumír*, ale původně byl určen k vytištění v *Národních listech*. Ve stejném duchu se nese i *Vzpomínka na Bohdana Jelínka (1851-1874)*, která byla publikována také v roce 1886 v časopisu *Světlozor*. Jirásek a Jelínek byli dlouholetí přátelé. Zemřelá dcera je často předmětem Jiráskových vzpomínek. Návštěvy jejího hrobu byl jeden z důvodů, proč se Jirásek do Litomyšle vracel.

⁶⁰Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 56-57.

⁶¹BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 14.

⁶²Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 57-58.

⁶³BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933. s. 92, 107.

Za pobytu ve městě se Jiráskovým 19. 12. 1886 narodila ještě dcera Miluška. Jiráskova obliba dcery Boženky se promítla i do jeho prózy Rozmarýnka, jejíž věnování bylo určeno právě jí. Důvody Jiráskovy obliby byly pravděpodobně společné dětství se zemřelou Mařenkou a umělecký potenciál získaný po otci. Jirásek brzo pochoval také svou matku, stalo se tak v roce 1887. Díky popularitě získal přátele mezi významnými osobnostmi té doby, kteří za ním do Litomyšle jezdili na návštěvy. Jednalo se například o Adolfa Heyduka nebo Františka Rezka. Důvodem jeho další výpravy po jihočeských městech bylo zapomenout na své životní rány. Cesta se uskutečnila v červenci a srpnu roku 1887. Doprovázel ho jeho přítel dr. Josef Thomayer. Některá z měst, která navštívil, se poté objevila v jeho románu Mezi proudy. Jmenovitě to byly Český Krumlov, České Budějovice, Trocnov a Rožmberk. První a druhý díl románu vyšel již v době, kdy se Jirásek chystal se svou rodinou přesunout do Prahy. Třetí díl je vydán již v Praze. Děj povídky Záhořanský hon se věnuje loveckým honům na záměcku Jemčina, který se nachází nedaleko Jindřichova Hradce. Do tohoto města Jirásek také zavítal. Odehrává se v rokokovém období. V příběhu vystupují postavy šlechticů, kterým Jirásek přisuzuje specifické role. První vydání povídky se uskutečnilo v roce 1888 v časopisu Lumír. Prostřednictvím německého evangelického kazatele Eugena Schmidta z Herrnhutu se mohl Jirásek seznámit s životním osudem Františka Vladislava Heka, který se stal předlohou pro románovou postavu F. L. Věka. Stejně nazvaný román byl vydán v roce 1888 v časopisu Osvěta. Další díly vznikaly postupně po jeho přesunu do Prahy. Ve stejném roce publikoval povídku Z Čech až na konec světa. Zápisky Šaška z Bírkova se staly zdrojem povídky. Poprvé byla publikována v roce 1888 v Jarém věku. Vydání z roku 1890 doplnil Mikoláš Aleš o své ilustrace, na nichž se podílel i Jirásek. Napsal ještě další díla, která zde nebudeme uvádět. Za jeho poslední počín v Litomyšli je považováno dílo Hory Orlické – Stěny, k jehož publikaci došlo v roce 1888 v V. svazku Ottových Čech. Jedná se o zeměpisnou studii, která vzešla z Jiráskových cest po Orlických horách. Však čtenáři nebyla často vyhledávána. Později se v jeho sebraných spisech I. a II. objevila část z daného díla, nazvaná z Orlických hor.^{64 65}

3.7 Vliv Litomyšle na Jiráskův život a tvorbu

Působení v Litomyšli je považováno za tvůrčí etapu Jiráskovy literární tvorby. Pobýval zde mezi léty 1874 a 1888. Zde vzniká první díl románové kroniky F. L. Věk a

⁶⁴Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 69-76.

⁶⁵BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 14, 15-16, 80.

rovněž některé části třídílného cyklu Mezi proudy. Tvorba vzniklá během litomyšlského období je někdy považována za zdařilejší, ač propracovanější díla tvořil až později. Za pobytu v Litomyšli se přikláněl k historické próze ovlivněné romantismem, poté začal inklinovat k realismu. Velkým impulsem pro něj bylo pozitivní hodnocení jeho děl, ať už ze strany jeho přátel čtenářů nebo kritiků. Litomyšl skrývala dostatek podnětů a klid pro tvoření. Bylo to způsobeno vhodným prostředím. Prostor pro tvoření měl také díky tomu, že jeho rodina nebyla v Litomyšli ještě tak rozrostlá. Poznal řadu historických faktů, ať už díky samostudiu nebo svým výpravám. Osobnosti, s nimiž se prostřednictvím písemností seznámil, se lišili svým původem i dobou, v které žili. Dlouhodobý vliv na jeho tvorbu měla nejen Litomyšl, ale i jeho rodný kraj a také okolí města Náchod.^{66 67}

„Byla to pro něho doba lidského i uměleckého hledání a nalézání nových cest.“⁶⁸

Jirásek si zde našel mnoho zájmů, kterými si vyplňoval volný čas. Věnoval se udržování korespondence se svými přáteli žijícími v Praze, například s Mikolášem Alšem nebo Josefem Thomayerem. Skrze dopisy udržoval kontakt i s rodným Hronovem. Studoval různé historické písemnosti za účelem psaní svých děl nebo četl beletrii. Účastnil se rovněž společenského života, prostřednictvím návštěv hostinců nebo studentských plesů. Podílel se i na veřejném dění ve městě, o politiku se nezajímal. Uveďme příklad studie Umělecké památky v Litomyšli k příležitosti sokolského sletu konaného v Litomyšli roku 1886. Jirásek byl součástí i různých slavnostních ceremonií ve městě, například složil báseň Uvítání k otevření dětské školky ve městě.

V soupisu díla Aloise Jiráska a literatury o něm (Praha 1952) najdeme většinu z Jiráskovy literární tvorby pod jejich bibliografickými údaji. Autorem je Jaroslav Kunc. Práce Jirásek, Alois: Obnovit paměť minulých dnů (Praha 1954) obsahuje autorova díla vytvořená v Litomyšli. Ne všechna Jiráskova díla, která vznikla v Litomyšli, jsou skutečně inspirována daným městem. Většina tvorby z tohoto období vzešla z autorova rodného kraje nebo z Jiráskových cest po Čechách.⁶⁹

⁶⁶BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933. s. 10.

⁶⁷Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 84.

⁶⁸Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 83.

⁶⁹Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 84-85.

Jirásek začal postrádat adekvátní historické prameny pro psaní svých děl. Omezené kontakty s ostatními literáty ho také netěšily. Stejně tak i profese středoškolského profesora ho již více nenaplňovala, protože se škola blížila ke svému konci a Jirásek učil malé množství studentů. Bral, ale ohledy na svou rodinu, obzvláště na své děti. Vesnice byla vhodnější pro jejich dospívání, ale město disponovalo lepšími příležitostmi pro vzdělávání. Jeho záměrem bylo dostat se do Prahy skrze profesi učitele. Bohužel komise, která měla rozhodnout o Jiráskově přemístění, nesouhlasila s jeho spisovatelskou dráhou. Několikrát se pokoušel získat místo na gymnáziu dokonce i různých městech, jako Nový Bydžov, Kolín a Praha. Bohužel stále bez úspěchu, proto se o pomoc obrátil na své přátele Vítězslava Vladivoje Tomka, Františka Weniga a dr. Antonína Tilleho. Wenig a Tille byli v té době členy Zemské školní rady. V září roku 1888 se nakonec Jirásek a jeho rodina přemístili do Prahy. Jmenování na pozici gymnaziálního profesora proběhlo 23. 8. 1888. Loučení s Litomyšlí bylo těžké a zároveň vřelé, protože se autor těšil všeobecné oblibě mezi obyvateli města. Jirásek se poté do Litomyšle několikrát vracel. Důvodů pro to bylo hned několik. Jeho druhá dcera Mařenka byla pochována na místním hřbitově. Rovněž se účastnil srazů absolventů školy, na které vyučoval. Do Litomyšle jezdil na divadelní představení. Často se jednalo o divadelní zpracování jeho vlastních her. Díky povolání středoškolského profesora měl dostatek času na literární tvorbu. V roce 1887 přichází první podnět od nakladatele Jana Otty k utvoření a publikování Jiráskových sebraných spisů. Za zdařilejší ze svých děl autor považoval povídky *Na staré poště* a *U rytířů*, také *Filozofskou historii*. Do prvního vydání sebraných spisů byla zařazena i trilogie povídek *Maloměstská historie*. První vydání se osvědčilo, a proto o několik let později dostal podnět k vydání druhého. Uveřejnění sebraných spisů mělo prvotně ekonomické, ale hlavně čistě praktické důvody. Jelikož docházelo k rozmnožování autorových významných děl bez toho, aby je musel vydávat v reedicích. Jeho sebrané spisy byly dokonce přeloženy do cizích jazyků.⁷⁰

Celé rodině se po Litomyšli stýskalo, nejvíce jim chyběla příroda. Paní Jirásková přicházela do Prahy již těhotná. Chybělo jí nejen bývalé bydliště, ale i její rodiče, kteří prozatím zůstali v Litomyšli. Jirásek často vzpomínal na obyvatele litomyšlského Karlova, na druhou stranu se díky návratu do Prahy mohl opět setkávat se svými přáteli. Mezi ně patřil i Josef Svatopluk Machar, zástupce mladší generace spisovatelů. Mezi

⁷⁰JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 249-253.

Jiráskem a Macharem bylo více odlišností, například v zaměření jejich tvorby nebo ve věkovém rozdílu. Machar Jirásku respektoval jako významného českého umělce. Svůj postoj jasně vyjádřil ve statích, které vznikly za účelem Jiráskových narozenin, v nichž ho oslavuje. Statě vyšly v časopisech Čas a Naše doba. Machar poskytoval Jiráskovi názory začínajících autorů na jeho tvorbu. O upevnění Jiráskova renomé se zasloužil i Jaroslav Kvapil, jenž režíroval divadelní hry v Národním divadle a redigoval časopis Zlatá Praha. Jiráskovu osobnost obhajoval také Zdeněk Nejedlý, převážně po druhé světové válce.^{71 72 73}

3.8 Jiráskův životní mezník – přemístění do Prahy

Rok 1888 bychom mohli považovat za určitý mezník v Jiráskově literární tvorbě, kdy vznikaly jeho obsáhlé romány a dramata. Jeho díla vycházela v různých periodikách, například ve Světozoru, Lumíru nebo Zlaté Praze. Cíl upevňovat národní uvědomění se pro něj v tomto období stal hlavní prioritou. I za svého pobytu v Praze byl velice činorodý. Byla to hlavně literární tvorba, která si žádala studium značného množství archivních pramenů. Stále podnikal studijní cesty po Čechách. Vykonával povolání středoškolského profesora, dopisoval si s řadou přátel. Již v Litomyšli se podílel na veřejném životě a stejně tak tomu bylo i v Praze. Rád se scházel se svými nejbližšími přáteli a diskutoval o umění.

„Když Jirásek v roce 1888 přišel do Prahy jako zralý umělec, pedagog a člověk, měl před sebou jasný cíl rozsáhlého realistického zobrazení národních dějin v zájmu boje národa za svobodu.“⁷⁴

Pobyt v Praze pro něj nepředstavoval jen slávu. Musel čelit negativním recenzím ze strany kritik. Toto období pravděpodobně nepovažoval za šťastné, protože nedal podnět ke vzniku 3. dílu Z mých pamětí. Borecký upozorňuje na potřebu probádat toto období. S přístupem v jeho tvorbě nesouhlasila nová generace mladých spisovatelů České moderny katolicky orientovaní autoři. Byt v Hálkově ulici byl prvním pražským bydlíštěm Jiráskových. Žili zde od svého příjezdu následujících 11 let. Jednalo se o místo vzniku jeho nejdůležitějších historických románů, jmenovitě 3. dílu románu Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo, F. L. Věk, U nás a Starých pověstí českých. Praha se

⁷¹Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 23, 25, 79-80, 84-85.

⁷²Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 7.

⁷³JANÁČKOVÁ, J.: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: Alois Jirásek, Brno 1987, s. 254-258.

⁷⁴Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 9.

stala nově místem vzniku jeho divadelních her, konkrétně drama Vojnarka, později Otec. Od příjezdu do Prahy vyučoval Jirásek na klasickém gymnáziu v Žitné ulici. V Praze začal upřednostňovat spisovatelskou činnost a méně času věnoval své profesi pedagoga, v čemž mu vycházeli vstříc školní inspektoři František Wenig, Antonín Tille a František Krska, kteří byli zároveň jeho dlouholetými přáteli. I pražští studenti si Jirásku vážili a rádi na něj vzpomínali. Také vyučování na pražském gymnáziu zpestřoval různými pomůckami, aby tak podněcoval zájem o studium.^{75 76}

I během svého působení v Praze podnikal výpravy po Čechách. Většinou tak činil se svými přáteli Josefem Thomayerem, Jaroslavem Vrchlickým, Josefem Stupeckým a Zikmundem Winterem. Však nejbližší měl právě k Winterovi. Jirásek byl veřejně činný i v Praze. Roku 1890 byl jmenován členem České akademie pro vědu, slovesnost a umění. Členství mu udělila i Královská česká společnost nauk a to v roce 1900. Měl velké zásluhy na přípravě Zemské jubilejní výstavy v roce 1891. V tomto případě mu byly nápomocny jeho znalosti z oborů zeměpisu a historie, které získal díky studiu v archivech a cestám po Čechách. Pro potřeby výstavy sháněl materiál v oblastech Chodska, Turnovska, Poděbradska a v jižních Čechách. Opět si kromě poznámek dělal i nákresy. Psal opět zeměpisné studie, konkrétně ty vzniklé v letech 1894-1895, tentokrát k příležitosti Národopisné výstavy československé.⁷⁷

3.9 Život Jiráskových v Praze

Zanepřázdňenost Jiráska se příchodem do Prahy zvýšila, stal se nedílnou součástí veřejného života a kvůli tomu trávil méně času s rodinou. I přesto se snažil se svými dětmi trávit čas a provozovat s nimi to, co je bavilo. Jiráskovy děti byly vedeny k tradicím spojovaným s domovem jejich otce. Dělo se tak v období Vánoc a v létě, kdy Hronov společně navštěvovali. Na pozorování toho, jak se jim v průběhu roku daří ve škole, byl moc zaměstnán. Jeho děti k němu vzhlížely. Na svého otce nejčastěji vzpomíná nejstarší dcera Boženka. Za pražského období se Jiráskova rodina zvětšila ještě o dceru Zdeňku, která přišla na svět 14. února 1889. Přestože měla rodina služebnou, bylo pro paní Jiráskovou udržování domácnosti náročné. Paní Jirásková se se všemi dětmi, tedy i s čerstvě narozenou Zdenkou, dočasně přemístila do Litomyšle. K tomuto městu měla užší vazby. Také zde stále bydleli její rodiče, kteří jí měli pomoci

⁷⁵Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 8-9, 11, 15.

⁷⁶BORECKÝ, J.: Alois Jirásek, Praha 1933, s. 11, 17.

⁷⁷Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 23, 27-29.

s dětmi. Jiráskovi nesli těžce ztrátu dcery Mařenky a stále na ni vzpomínali, což dokládá jejich vzájemná korespondence. Starali se o její hrob. V devadesátých letech se rodiče paní Jiráskové přemístili do Prahy.⁷⁸

Tehdy v létě se Jirásek vydal na cestu po Evropě. Jejich trasa vedla Rakouskem, Bavorskem, Švýcarskem do Itálie. Paní Jirásková plně umožňovala svému muži cestovat, ale zároveň si to sama přála. Mateřské povinnosti jí to neumožňovaly. Určitou kompenzací pro ni byly manželovy dopisy z cest, v nichž až lyricky popisoval švýcarskou krajinu. I v cizině mu chyběla rodina a domov. Paní Jirásková se cítila nejistá ohledně manželova setkání s jeho první láskou Otýlíí Langrovou – Gallmeyerovou. Tehdy byla slavnou operní pěvkyní působící v Luganu. Jako první citové vzplanutí se zapsala nejvíce do Jiráskovy paměti, také na ni často vzpomínal. Jirásek a Otýlie byli tehdy již pouhými přáteli. Oba byli ve svém oboru úspěšní.^{79 80}

Výsledkem pobytu v Luganu se stalo méně známé lyrické prozaické dílo *Isola Bella*, jež bylo publikováno přibližně v roce 1891. *Isola Bella* byl název ostrova, na který se svým přítelem také zavítal. Bibliografické údaje této cestopisné prózy nejsou nikde uvedeny. Samotné cestování se stalo podnětem pro psaní jeho literárních prací. Pečlivě si zapisoval celý průběh cesty, na jejímž začátku byl Linec a na jejím konci opět Praha. Z důvodu špatného počasí se Jirásek nepotkal s Josefem Svatoplukem Macharem, který žil ve Vídni a Jirásek s ním udržoval kontakt skrze korespondenci. Jeho pouto k vlasti a zároveň ke své rodině bylo velice silné. Po návratu ze zahraničních cest ho pečování o rodinu natolik zaměstnávalo, že již neměl čas na psaní.^{81 82}

V prosinci 1890 byla jeho žena nemocná. Jiráskovi byli v očekávání syna, ale nakonec se k němu 3. května narodila ještě dcera. Děti dostaly jména Madlenka a Jaromír. S novorozenci přibýlo i neklidu, který Jirásek potřeboval na svou literární tvorbu. Do té doby se datují Jiráskovy zásluhy na konání Zemské jubilejní výstavy (1891). V prosinci roku 1891 byla na divadelní scéně v Praze prvně uvedena hra *Kolébka*, která dostala negativní recenze od kritiků. Kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu dala paní Jirásková opět přednost Litomyšli před Prahou. Odjela tam i s jejich šesti dětmi. Bydleli ve Strakově, který se nacházel nedaleko Litomyšle. V tu

⁷⁸Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 91-92.

⁷⁹Sborník Společnosti A. Jiráska V., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 13-14.

⁸⁰Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 92-93.

⁸¹Sborník Společnosti A. Jiráska V., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 14.

⁸²Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 93-94.

dobu jí s nimi pomáhala její matka. Starost byla hlavně s dvojčaty, která špatně prospívala. Jiráskovy zážitky z rodinného života autor obsáhl v prozaickém díle *Z černých hodin* z roku 1902. Místem trávení léta se postupem času stal Jiráskův rodný kraj. Velké množství povinností udržovalo Jiráska častěji v Praze než v Hronově. Přesto se snažil být s rodinou často v kontaktu a nezanedbávat jí. Rodina od něho dostávala pravidelně peníze.⁸³

Paní Jirásková odsunula kvůli péči o rodinu své zájmy do pozadí. Stejně jako její muž se zajímala o divadlo a četbu. Přednášel jí ze svých děl a někdy dokonce použil její nápady. Hned několik faktorů způsobilo zhoršení zdravotního stavu paní Jiráskové. Často byla na děti sama, protože manžel se věnoval své literární tvorbě a pedagogické činnosti. Velké množství porodů oslabilo její organismus. Celkem se jim narodilo sedm dětí. Proto kolem 40. roku prodělala komplikace se srdcem a trávicí obtíže. Jirásek si o ní dělal velké starosti. Svěřoval se o tom v dopisech přátelům. Léto v Hronově jí prospělo, ale komplikací se zdravím se úplně nezbavila. Také děti byly nemocná. Tyfem, nejtěžší nemocí, trpěla Madlenka. Paní Jirásková mu v případě jeho zájmů vyjadřovala oporu a stejně vytrvale o ni on pečoval, když byl nemocná. Dokonce s ní jel společně do lázní.⁸⁴

Starosti o zdravotní stav jeho ženy a pečování o domácnost byly nakonec příčinou vzniku i jeho komplikací se zdravím. Vše ale souviselo s nervovou zátěží. Ve své korespondenci přátelům za to viní stárnutí. Pro Jiráska bylo důležité, aby jeho děti měly dostatečné vzdělání. Žil v přesvědčení, že jim to usnadní budoucnosti. Živit početnou rodinu a někdy i příbuzné ho stálo hodně peněz. Budoucí život jeho dětí byl pro ně důležitý. Chtěl, aby si jeho nejstarší dcera vdala za slušného člověka. Nakonec si vzala středoškolského profesora Hanuše Jelínka. Od 90. let býval Hronov místem Jiráskovy frekventované inspirace jeho literárních děl a stejně tak místem letní dovolené celé rodiny. Manželé Jiráskovi si s místními obyvateli často vyprávěli příhody, například z pobytu v Praze. Rodina podnikala společné výlety po okolí. Jirásek časem našetřil na koupi vlastního stavení. Nacházelo se právě v rodném Hronově a vykompenzovalo mu ztrátu domu jeho rodičů. On i jeho žena měli rádi přírodu, proto

⁸³Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 95-96.

⁸⁴Sborník Společnosti A. Jiráska III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 97-99.

uvítali, že byla k domu připojena zahrada. Časem si do ní vysadili různé stromy. Sem se autor často uchýloval spolu se svou ženou a dcerou Ludmilou.⁸⁵

⁸⁵Sborník Společnosti A. Jirásků III., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Praha 1996, s. 99-100, 102-103.

4 Analýza filmové adaptace Jiráskova mládí - zaměřeno na jeho litomyšlské období

Film Mladá léta idylicky vykresluje část Jiráskových středoškolských studií v Broumově, univerzitních studií v Praze a litomyšlské období, které je však ve filmu neukončené. Jiráskův charakter a povaha odpovídají realitu. Jeho život, který je zachycen ve filmu, se však v určitých ohledech liší. Je pravda, že díky zásluze univerzitního profesora Václava Vladivoje Tomka se Jirásek nakonec uchýlil na místo suplenta na gymnáziu v Litomyšli. Jirásek místo nejprve odmítá, protože stále sní o Praze. Svůj názor změní v momentě, když se dozvídá o dlužích svých rodičů. Morální povinnost a láska k rodičům ho přiměje suplentské místo přijmout. Tento prvotní podnět se shoduje se spisovatelovým reálným životem. Film skvěle vykresluje tehdejší dobu, ale určité poměry života v Litomyšli se zdají nadnesené. Několikrát je opakováno, že na maloměstě se nic neutají. Můžeme to pozorovat i v konkrétních scénách filmu, kdy je zároveň vidět síla davu. Tento motiv Jirásek použil i v několika vlastních dílech. Hned po svém příjezdu do města se Jirásek ve škole seznamuje s ředitelem Antonínem Tille a se svým kolegou profesorem Aloisem Vojtěchem Šmilovským, který je také spisovatel. Ve filmu se objeví i Jiráskovi další kolegové, kteří z jeho přítomnosti nejsou nadšení. Skutečnost, ale mluví proti tomuto ztvárnění. Víme, že na gymnáziu za působení ředitele Tilleho panovaly dobré vztahy. Zasloužil se o to právě Tille svým dobrosrdečným a spravedlivým přístupem. Jiráskovi se v Litomyšli nejprve nelíbilo. Je pravděpodobné, že to byl právě pohled z okna jeho prvního příbytku u paní Benoniové, jenž mu učaroval. Právě se na náměstí odehrával trh. Ten ruch ho velice zaujal, tak vyšel mezi lidi a poslouchal jejich vyprávění. Místní obyvatelé mluví nářečím. Film také zachycuje výpravu Jiráska, Šmilovského a Tilla na zřícenině hradu Potštejn. Kromě něho se Jirásek tehdy zajímal i o dobu panování Josefa II. Ve filmu se opět objevuje Jiráskovo nadání pro kresbu, když si dělá nákres již zmíněného hradu. Jak říká film, litomyšlské obyvatelstvo se skládá z první vrstvy obyvatel, kteří mluví převážně německy. Další skupinou jsou patrioti, kteří tráví čas bezúčelným diskutováním. Na Potštejně Jirásek potkává postavu nadlesního Seemanna (nazývaného také Zemana), jež ho upozorňuje na poslední skupinku obyvatel Litomyšle, která se od těch ostatních značně odlišuje. Jirásek uvádí místní obyvatele jako důvod toho, že se mu v Litomyšli nelíbí. Jirásek sám neměl rád němčinu a podoba pravého vlastenectví byla podle něj jiná. Jiráskův zajímavý učitelský výklad se objevuje i v rámci scén filmu. Hovoří o něm

i Jiráskův žák dr. Josef Theurer, jehož vzpomínka se objevila ve sborníku nazvaném Jiráskova Litomyšl (1911). Zde je úryvek z jeho vzpomínky:

„Ve způsobu, jak nám dějepis vykládal, byl (Jirásek) nedostižným. Jeho vypravovatelské umění, jeho živý temperament a procítěnost výkladu činily nám všem jeho hodiny nezapomenutelnými...“⁸⁶

Neprokázalo se, že by Jirásek nedodržoval čas vyučovacích hodin. Dokladuje to i úryvek ze svědectví Františka Hendrycha, jednoho z jeho gymnaziálních studentů. Tento doklad vyvrací motiv filmu.

„ ... Šetřil Mistr časem pro svou práci literární, pak je divné, že by byl prodlužoval hodiny dějepisu a češtiny, jak to ukazuje film Mladá léta. Také to rušilo rozvrh hodin. Je jisté, že měli studenti Mistra rádi, že by byli zpunktičkovali revoltu proti řediteli Böhmovi, jistě to nebylo v těch rozměrech, jak ukazuje film. Takové vystoupení by lásku Litomyšle k Mistrovi nebylo zvýšilo ...“⁸⁷

Pomsta ze strany žáků proti Jiráskovi se nakonec neuskuteční, protože žáci jsou tak zaujati učitelovým výkladem, že na ní úplně zapomenou. Tento moment dokládá jeho oblíbenost mezi studenty a zaujatost pro jeho hodiny. Ve filmu je hlavním strůjcem revolty Jiráskův žák Párys, syn pana hejtmana. Ten ve filmu také projevuje velkou averzi vůči Jiráskovi a stejný názor mají i jeho přívrženci. Za pobuřující označují hlavně Jiráskovu literární tvorbu. Starý Párys ve filmu zmiňuje konkrétní Jiráskovu báseň U rakve dělníkovy. Je pravděpodobné, že spisovatelův příjezd a pobyt ve městě budil pozdvižení. Konkrétně odezvu města na plán pomsty proti Jiráskovi lze považovat za zveličelou. Víme, že se ve skutečnosti Jiráskovy pokrokové názory a jeho literární práce nelíbily hlavně Zemské školní radě. Film také zachycuje vyprávění paní Benoniové, které bylo pro Jiráska velkou inspirací. Filozofskou historii, vůdčí dílo litomyšlského období, považují místní obyvatelé za troufalé. Ve skutečnosti se Jirásek zasloužil o věhlas města. Důležitou postavou spisovatelova života je jeho budoucí žena Marie Podhajská. Podle filmu se Marie s Jiráskem seznámí díky nadlesnímu Seemannovi. V reálu se však seznámili díky jeho bývalé lásce Františce Sauterové. Ve filmu jsou události jejich počínajícího vztahu poněkud urychleny. Marie svého muže plně podporovala v jeho činnostech. Byla oddanou a obětavou manželkou. Film pokrývá

⁸⁶Sborník Společnosti A. Jiráska II., MAŇÁKOVÁ, M., MIKULÁŠEK, A. red., Brandýs 1996, s. 10-11.

⁸⁷RODR, J.: Pegas na oraništi, In: Dějiny v českém krásném písemnictví: sborník příspěvků z literárně historické konference ke 150. výročí narození Aloise Jiráska, Náchod 2002, s. 66-67.

pouze jejich seznámení a počátek jejich manželství. Za dobu svého svobodného života se Jirásek přestěhuje od paní Benoniové do podnájmu k paní Wildrové. Tato skutečnost ve filmu však chybí. V roce 1877 Jirásek přestupuje na litomyšlskou reálku, jejímž ředitelem je Karel Böhm. Naopak ve filmu Jirásek pravděpodobně působí na stejném ústavu, pouze dojde ke změně ředitele. Skutečnou příčinou protivenství, jež choval Böhm k Jiráskovi, zmiňuje Jiráskův žák František Hendrych ve svém svědectví. Zde uvádíme pouze jeho úryvek:

„ ... Dětilo-li Böhma a Jiráska něco, mohlo to být asi politické přesvědčení. Böhm byl straníkem staročeským a bezohledně to dával Jiráskovi najevo ... “⁸⁸

Protože Böhm neuznával Jiráskovu literární činnost, dal mu za trest opsat seznam knihovny školy. Tento absurdní úkol zhoršil Jiráskovi zrak, ve filmu dokonce oslepne. Scénu, kdy se litomyšlský lid postaví za nemocného a utiskovaného profesora, lze považovat za nadnesenou. Kvůli Jiráskově popularitě přestal pan zemský školní rada brát v úvahu stížnosti z vedení města Litomyšle. Zároveň nařídil toleranci k Jiráskově literární činnosti. Ředitele Böhma přeložili na jinou školu kvůli jeho radikálním metodám. Ve filmu se několikrát objevuje záměr pro psaní románu Psohlavci, nejprve v zaslané sbírce o chodském lidu. Nemocného Jirásku ošetřuje jeho přítel Josef Thomayer. Jirásek se spolu s Thomayerem vydají na výlet, čímž je film zakončen. Cílem jejich cesty je Kozí Hrádek, kde Jirásek Thomayerovi vykládá o záměru tvořit dílo o Husitech. Kromě Kozího Hrádku je zmíněn ještě Trocnov, rodiště Jana Žižky. Na samotném konci filmu zaznívá bojovná husitská hymna Ktož jsou boží bojovníci. Dalším symbolem je portrét Františka Palackého, na který v rámci filmového zpracování Jirásek hledí, když mu povoláný inspektor čte stížnost na jeho osobu. Přes portrét je převinuta černá stuha, která značí úmrtí. Smrt Palackého může vyjadřovat otřes Jiráskových vlasteneckých ideálů. Jako útěcha mu slouží portrét jeho matky, na nějž se obrací, když ho odsoudí za jeho názory a způsob ztvárnění výuky.

⁸⁸RODR, J.: Pegas na oraništi, In: Dějiny v českém krásném písemnictví: sborník příspěvků z literárně historické konference ke 150. výročí narození Aloise Jiráska, Náchod 2002, s. 67.

5 Komparace Jiráskových Pamětí a privátní korespondence s jeho ženou Marií

5.1 Z mých pamětí

Svou práci Z mých pamětí II spisovatel pojal pouze jako další ze svých prozaických děl. Většina událostí se odehrává za autorova pobytu v Litomyšli. Vše začíná jeho vysokoškolskými studii a končí odchodem Jiráskovy rodiny z Litomyšle. Svůj následný pobyt v Praze spisovatel již nezachytil. V díle se objevuje řada různých osobností, které nějakým způsobem souvisely s jeho životem. Většinou popisuje vzhled daného člověka a zároveň se věnuje jeho životnímu osudu. Ve velké míře věnuje popisu prostředí, ať už jsou předmětem jeho zájmu městské stavby nebo příroda. Dílo psal s přibližným odstupem třiceti let. Víme, že vše psal po paměti. Nevedl si žádné záznamy, které by zachycovaly jeho život. Jeho jedinými poznámkami byly ty, jež byly spojené s jeho pedagogickou činností. Chybějící údaje mu poskytli jeho přátelé, například profesor reálky František Wenig nebo univerzitní profesor Václav Vladivoj Tomek. Když psal Jirásek o Tomkovi, používal jako doplňující zdroj jeho dílo Paměti z mého života. Konkrétně svému univerzitnímu profesorovi věnuje velkou část svých vzpomínek. Vzájemné kontakty spolu udržovali i mimo školu. Tomkovy názory a díla byly Jiráskovou celoživotní inspirací. Je pravděpodobné, že záměrem bylo, aby čtenář pojímal dílo jako samostatný celek. Jirásek nechtěl, aby se hodnota díla odvíjela od jeho osobnosti. Na tuto skutečnost jsme poukázali již v předchozí části práce. Jirásek se snaží být objektivní. Vyhýbá se emotivním projevům. S tím souvisí fakt, proč je jeho rodina v textu tak málo zmíněna.⁸⁹

Za významný moment považuje setkání se svou budoucí ženou. Vyjadřuje se o ní s láskou, přesto stručně.

„Odehrály se,“ abych užil slov Šmilovského, „v srdci i ony dějiny, z kterých se proudí největší slasti i strasti.“ „Utěšený zjev mladičké, sličné dívčiny okouznil mysl, jímá srdce. Nastaly tiché převraty, pak chvíle rozhodnutí. Přišla na starém Karlově o studentském plese v lednu toho roku 1878. Pak jsem začal vynechávat besedy u dobré staré paní Wildrové.“⁹⁰

⁸⁹JIRÁSEK, A.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 235, 244-247, 249, 259.

⁹⁰JIRÁSEK, A.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 368.

Z úryvku lze vyvodit, že se seznámili ještě před studentským plesem. Chybí však údaj, jak se první setkání uskutečnilo. Jejich svatební obřad proběhl v srpnu následujícího roku pod vedením děkana Šanty. Sám přiznává, že moment, kdy mu Marie vstoupila do života, pozitivně ovlivnil i jeho literární tvorbu. Společně se přestěhovali do bytu v domě, který vlastnil cukrář F. Rumler. Zde bydleli od podzimu roku 1879. Prvním dílem Jiráskova šťastného období byla povídka U rytířů, pro niž se inspiroval domem v jejich sousedství. Dílo vyšlo v časopisu Květy. V té době ho redigoval Svatopluk Čech.⁹¹

V té době již působil na litomyšlské reálce, kde byl ředitelem Karel Böhm. Jiráskovy zdravotní komplikace se zrakem byly způsobeny absurdním úkolem, jež mu Böhm udělil. Jednalo se o opisování inventáře školní knihovny. Důvodem byla Böhmova averze vůči Jiráskově spisovatelské činnosti. Komplikace se zrakem následoval střevní tyfus. V roce 1880 přivedla na svět paní Jirásková jejich prvorozenou dceru Boženku. I přes své nemoci pokračoval v literární činnosti v podobě volného pokračování historického románu Na dvoře vévodském. Pojmenoval ho Ráj světa. Jedná se o druhou část zmíněného románu. O zlepšení jeho zdravotního stavu se kromě jeho ošetřujícího lékaře zasloužila velkou měrou jeho žena. Nebyl narušen pouze autorův fyzický stav, ale i jeho psychika. Proto ho rozčílilo, když musel kvůli řediteli Böhmovi zanechat redigování Ottovy Laciné knihovny národní. Danou funkci zastával pouze rok, ale vyjma českých autorů vydával i přeložená díla slovanských spisovatelů. S psaním Raje světa pokračoval až po úplném uzdravení. Dílo následně vycházelo periodicky v časopisu Lumír. Od nového školního roku započala opět Jiráskova pedagogická činnost.⁹²

Jirásek byl na studijní cestě po Chodsku a Bavorsku. Když se vrátil domů, bydliště své rodiny tam již nenašel. Paní Jirásková s dětmi byla nucena se odstěhovat, protože jejich dům měl špatnou statiku. Příčinou byl vedlejší dům, kde bydlela paní Wildrová a který byl po její smrti zbořen. Jiráskova rodina se nestěhovala do domu, který vlastnila paní Vaňková, manželka již zemřelého výběřčího daní. Přestože jejich původní domov nespadl, rodina se tam již znovu nenastěhovala. Jejich nový domov, do něhož se nastěhovali v září roku 1882, se nazýval Buřvalka. Měl více pater a byl jakousi dominantou předměstí na Záhradi. Poté se věnuje popisu vnitřních prostor jejich bydlení

⁹¹JIRÁSEK, J.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 368-370.

⁹²JIRÁSEK, J.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 370-371.

a okolí. Za rok po dceři Božence se narodila další dcera Mařenka. I ona tedy již bydlela s rodinou v novém příbytku. Jejich nájemníkem byl řezník Ignác Seidl. Se svou ženou měli tři dcery. Jiráskovi s ním dobře vycházeli. Rádi měli také jejich sousedku, paní Remšovou. Byla vdovou se třemi dětmi. Jiráskovy děti k ní chodily na návštěvu a hráli si s nimi. Tehdy již existovala jednotná střední škola pod správou státu, která zahrnovala litomyšlskou reálku a gymnázium. Vůdčí osobností ústavu byl František Fischer. Byl Jiráskův bývalý profesor z hradeckého gymnázia. Pod jeho vedením nastaly opět dobré časy. Jirásek měl rád procházky po vesnicích, které se nacházely v okolí Litomyšle. Konkrétně kolem říčky Desinky, kde později chodíval společně se svou rodinou.⁹³

Přibližně v 80. letech si Jirásek v Litomyšli již zvykl. Zasloužila se o to i jeho rodina. Dění v Praze ho přesto zajímalo. Vzpomínka na hlavní město v něm však již nevyvolávala stesk. Díky pracovnímu odhodlání a obětavosti své ženy zvládal své studijní výpravy, studium archivních pramenů, psaní děl a profesorské povolání. Na Buřvalce bydlela v sousedství slečna Šafková, která provozovala krupařský krám. Prodávala pečivo, ale také sladkosti, které si u ní místní děti kupovaly. Mezi nimi byli i Jiráskovy děti. Celé rodině vyhovovala příroda, která se nacházela kolem jejich domu. Jiráskovi nevadil ani občasný hluk z hospody nebo kovárny. Za jakékoliv roční doby si užíval výhledu, který mělo jejich bydlení. Rád pozoroval život okolo sebe. Společně se svou ženou a jejich dětmi navštěvoval zahradu nacházející se u domu. I okolní domy měly zahrady a všechny na sebe vzájemně navazovaly. Rodina chodívala také do zámecké zahrady. V té době byl Jirásek šťastný. Za litomyšlského pobytu rodina trávil letní prázdniny v Hronově. Ne vždy trávili tento čas pohromadě. Jirásek je někdy opouštěl kvůli rozvíjení své spisovatelské činnosti. Bylo to například putování a průzkum Orlických hor. Následně tak vznikla rozsáhlá zeměpisná studie, která vyšla jako součást Ottovy encyklopedie. Známější je pak stať Z Orlických hor, která je rozsahem užší a čtenářům tak přístupnější.⁹⁴

Události roku 1885 negativně ovlivnily spisovatelův život. Kvůli operaci očí své matky byl neklidný. Zárok byl proveden u profesora Schöbla na soukromé klinice. Vše naštěstí dobře dopadlo a Jiráskova matka mohla časem zase vidět. Jeho sestra Božena se podílela na matčině pohodlí a dělala jí společníci na cestě domů. Všichni se společně

⁹³JIRÁSEK, J.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 358-359, 382-383.

⁹⁴JIRÁSEK, J.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 388, 394-395.

setkali v Hronově, tedy i paní Jirásková s dcerami Boženkou a Mařenkou. Obavy o zdraví jeho maminky ho o měsíc později opětovně zavedly na návštěvu jeho rodiště. Jirásek musel zkrátit svůj studijní pobyt v Táboře, kde nabíral náměty o tématicce z husitského období. Důvodem byla jeho druhá dcera Mařenka, která náhle onemocněla. Nakonec 7. září v necelých čtyřech letech zemřela. Tehdy zemřel také syn jejich sousedky Remšové, Otokárek. Mařenka si s ním často hrála. Všem holčička moc chyběla. Nejvíce se to však projevilo u jindy pracovitého spisovatele, který kvůli smutku nenacházel sílu psát. Publikoval tedy pouze dvě díla historický román Skály a povídku Beran, jež náležela do souboru Černá hodinka. V roce 1888 vzniklo náhle na gymnáziu v Praze v Žitné ulici volné profesorské místo. Nakonec ho získal a celá rodina se stěhovala do Prahy. Jirásek byl na jednu stranu rád, že bude působit v hlavním městě, na druhou stranu nerad opouštěl město. Způsobila to přízeň obyvatel, kteří si ho velice oblíbili.⁹⁵

5.2 Privátní korespondence Marie a Aloise Jiráskových

První dopis od své milé obdržel Jirásek v Hronově, kde v červenci roku 1878 trávil prázdniny. Na počátku jejich vztahu si přísahali vzájemnou upřímnost. Jejich dopisy byly plné milostných vyznání, citů a dokonce touhy. Každý dopis z jejich počáteční korespondence je jedním velkým vyznáním. O květiny, které jí daroval, se starala s pečlivostí, protože symbolizovaly jeho lásku k ní. Dostala od něj také jeho a poté i svojí podobiznu. Básně, které pro ni skládal, vyjadřovaly hloubku jeho citu.

Uvádíme zde jednu z nich:

„Má milá, drahá Mařenko! Tys mým světlým paprskem, mou nadějí, pro Tebe chceš pracovati, po nejvyšším dychtiti a Ty budeš mou palmou stinnou.“⁹⁶

Jirásek v korespondenci se svou ženou často užívá až básnických výrazů a přirovnání. Tento úryvek ukazuje, jak moc měl Marii rád a vážil si dopisů o ní:

„ ... až ve své komůrce jsem ty drahé řádky dvakrát po sobě jako tu nejkrásnější báseň přečetl.“⁹⁷

Jirásek byl skutečně zamilovaný. Dokládala to i jeho radost ze života:

⁹⁵JIRÁSEK, J.: Z mých pamětí 2: V Litomyšli, In: Z mých pamětí, Praha 1980, s. 396, 398, 408-409.

⁹⁶Ze dne 19. srpna 1878, Hronov, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17565, D 69/1.

⁹⁷Ze dne 19. srpna 1878, Hronov, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17565, D 69/1.

„ ... času mě na krátko, a blízko, blizoučko mě krásný den.“⁹⁸

Marie se kromě šití a žehlení, zajímala o Jiráskovu literární tvorbu a podporovala ho v ní. Tehdy se často věnovala četbě. Byla to záliba, která je oba dva spojovala. V prvním dopisu uvádí, že četla jeho povídku Dvorský. Zvláště soucítila s jejími postavami, Johankou a Dvorským. Poté ho informuje, že přečetla jeho povídky (vyjma povídky V sousedství) a román Skaláci. Ohledně své tvorby jí Jirásek sděluje, že narychlo dopisuje povídku Zámecký hejtman. Spisovatel své rodině pravidelně posílal jednotlivá vydání časopisů, v nichž publikoval svá díla. Byly to například časopisy Světozor, Osvěta, Zlatá Praha, ale i Národní listy. Obdržela od něho také výtisk Starých pověstí českých. Později jí nabízí, jestli má zájem o četbu pokračování F. L. Věka. Vzájemné předsvatební setkání obou rodičů se nakonec neuskutečnilo, protože Jiráskovi byli zaměstnáni rodinnými záležitostmi. Jinak se pravidelně zajímal o ní i o její rodinu. Na počátku si Jirásek plánoval idylickou budoucnost se svou milou. Vyprávěl jí, že Zbečniku u sestry jsou dva pokoje, kde by v budoucnu mohli bydlet. K domu je připojená zahrada. Nedaleko je dvůr, kterým se inspiroval pro svou povídku Dvorský. Dále jí píše o své práci. Myšlenky o ní ho rozptylují:

„Dal jsem se statně do práce a pokračuji o Zámeckém hejtmanovi než často ustál jsem od práce, od níž mne Tvůj obraz odloudil.“⁹⁹

Paní Jirásková byla svému muži nápomocná i v případě zařizování záležitostí, které se nejčastěji týkali jeho literární tvorby. Přebírala jeho korespondenci a někdy ji vyřizovala.

S tím, jak se rodina rozrůstala, přibývaly i povinnosti. Počáteční touha a romantika ustoupila vzájemnému respektu a plnění každodenních povinností. Peníze byly v dopisech často zmiňovány. Oba žili šetrně, Jirásek dával část peněz dokonce na spoření. Paní Jirásková dokázala svého muže ocenit a vážila si toho, co pro ně dělá. Často mu dávala úkoly, které měl splnit a on tak vždy ochotně učinil. Své zájmy podřídila rodině. Péči o ní trávila veškerý svůj čas, v podobě různých výletů.

Přibližně od září 1888 bydleli již Jiráskovi v Praze. Příčinou bylo volné místo profesora na českém gymnáziu v Žitné ulici, které Jirásek nakonec získal. Dopisy

⁹⁸Ze dne 28. srpna 1878, Hronov, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17566, D 69/2

⁹⁹Ze dne 14. srpna 1878, Hronov, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 33776, D 86/1.

posílané do Prahy, byly vždy odesílány na adresu gymnázia. Přijímal dopisy také ve Vávrově a Hálkově ulici. Kromě profesora ho někdy nazývala i spisovatelem, později školním radou. Poslední pražskou adresou, kam chodily dopisy od paní Jiráskové, byla Resslerova ulice. V Praze zažil různé příhody, o kterých se své ženě svěřil. Našel cizí opuštěné děvčátko a vedl ho domů. Nakonec se ho ujala nějaká paní hostinská. Kvůli dívčíným rodičům to zašel ohlásit na policii. Všechny události, které v Praze zažil, však nebyly pozitivní. Se smutkem jí oznamuje, že byl pochován Jan Neruda. Obřadu se pravděpodobně nezúčastnil. Paní Jirásková Prahu nejprve ráda neměla, ale nakonec si jí oblíbila. V průběhu pobytu mimo Prahu mu často píše o přírodě nebo rozkvetlé zahradě. Měla ji moc ráda. V Litomyšli vyrůstala. Měla k ní blízký vztah, také proto, že tam do 90. let 19. století žili její rodiče. Proto se tam uchýlovala, obzvlášť když jí sužovaly zdravotní problémy. Ona i děti tam byly moc šťastné.

Kvůli velkému množství dětí (Rodina měla nakonec sedm dětí.), museli Jiráskovi hodně šetřit. Přesto si paní Jirásková v jednom dopise stěžovala na nedostatek jídla. Sám Jirásek své rodině pravidelně posílal nějaký proviant, ale také dárky. Jeho přítel Josef Václav Rais poslal Jiráskově dceři Božence knížku. Jídlo dostávali i od hronovského dědečka, který měl svá vnoučata moc rád. Při pobytu ve Strakově jim poskytli jídlo jejich přátelé Kreslovi. Péče o tak velké množství dětí byla náročná. Kvůli dětem Jirásek často postrádal klid, přesto je měl velice rád a vždy na ně myslel. Nazýval je „*milou rotou*“¹⁰⁰.

Paní Jirásková si byla vědoma toho, že její muž musí hodně pracovat, aby je uživil. Ona měla situaci částečně usnadněnou díky služebné, která jí pomáhala. Přesto pro ni bylo zajišťování domácnosti náročné. I Jirásek měl ve svém příbytku hospodyně. Nejvíce starostí manželům přidělala hlavně dvojčata Madlenka a Jaromír, která se narodila nedonošená. Poté trpěla různými nemocemi, ale časem z toho vyrostla. Jiráskovi měli o své děti strach kvůli dceři Maruše, která zemřela za pobytu rodiny v Litomyšli. Často na ni vzpomínali. Tehdy byly velice časté dětské nemoci. Na základě neštovic, které prodělalo jedno z Jiráskových dětí, jim Jiráskův přítel Thomayer doporučuje očkování. Na výchovu dětí byla maminka pravděpodobně ta přísná a tatínek ten hodnější. Projevilo se to například v situaci, kdy si Boženka tatínkovi stěžuje, že jim maminka nechce dovolit koťátko, které našli. V jejich privátní korespondenci se

¹⁰⁰Na jaře 1889, Praha, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 34101, D 86/126.

objevují i negativa, která museli ve svém vztahu řešit. V díle *Z mých pamětí 2* jsou tendence k zamlčování těchto skutečností. Jirásek měl vůči své ženě občasně výtky, které se týkaly výchovy dětí nebo jejich nemocí. Často se o tom radil se svým přítelem Josefem Thomayerem. Například jí zdůrazňoval, aby se vyhnuli špatnému počasí a nechodili ven. Také jí zakazoval, aby děti požívali pivo. V období jejích trávicích obtíží nedodržovala dietu, což se Jiráskovi také nelíbilo.

V čase jeho svátku dostal od Jaroslava Vrchlického dvě lahve bílého vína. Od Romana Nejedlého dostal neznámé dílo, které bylo za tím účelem vytvořené. I v Litomyšli ho měli upřímně rádi a také mu popřáli:

„Pak jsem tři hodiny učil. Ve školách mi hoši pěkně, a viděl jsem že upřímně, přáli, v šesté mě dali kytici. Přání došlo mnoho, také z Litomyšle od pana rady, kolegyň ...“¹⁰¹

Korespondenci udržovali i v průběhu jeho studijních cest do ciziny nebo po tehdy Rakouské zemi. V létě rok 1890 cestoval se svým přítelem Josefem Stupeckým po Švýcarsku, konkrétně navštívili Luzern, Lugano, Curych a další místa. Jirásek své rodině z Lucernu poslal dárky a stěžuje si na špatné počasí, které nepřeje cestování. Lístek z Lugana popisuje, kde všude byli a možný záměr podívat se i do Milána. Tam nakonec dorazili, zavítali také do Verony. Paní Jirásková měla ráda cestování, ale povinnosti k domácnosti a častá těhotenství jí to neumožňovala. Následující úryvek vypovídá o této zálibě. Je z dopisu odeslaného do Lugana:

„Mapu od pana učitele nejedlého jsem si tu ještě nechala, abych mohla zároveň s Tebou cestovat.“¹⁰²

Cestoval také po Čechách. Nejčastěji za účelem hledání námětů pro svá díla. Uveďme příklad výletu na Kamýk, kam se vydal s přítelem Thomayerem a Stupeckým. Další trasa mířila na Turnovsko a Poděbradsko. Poté své ženě píše z Turnova, kde mapuje život na vesnicích. Sám se vydal také do Bechyně:

„Včera v úterý dojel jsem do Bechyně. Z Tábora jel jsem vozem krajinou zajímavou Než v jedné vesnici se mi dobře dařilo co se týče mého studia.“¹⁰³

¹⁰¹Ze dne 22. června 1889, Praha, z privátní korespondence A. Jiráskova Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17572, D 69/8.

¹⁰²Ze dne 30. srpna 1890, Litomyšl, z privátní korespondence M. Jiráskové Aloisi Jiráskovi, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 33729, D 47/64.

Vypráví jí, že ho rada Tomek pozval na celodenní výlet, spolu s Kalouskem (profesor z Prahy) a mladým Riegrem do skal a lesů. Jirásek bral své děti na výlety. Často trávil volno s dcerou Boženkou. Svou ženu informuje o jejich výletu do Náchoda a Bělovsí. Zavítali také na hrad Karlštejn a následně do Kutné Hory. Sám navštívil místo, kde se stýká Vltava a Labe. Ve stejném dopisu popisuje cestu díky vodní dopravě. V dopisu také uvažuje o koupi stavení v Hronově, která se nakonec uskuteční.

Jirásek měl nezlomný vztah na svou rodnou zemi a ke své rodině. Pokud jen delší dobu pobýval v Praze, stýskalo se mu po nich. Stejně tak tomu bylo i v období maturit, kdy byl velice zaneprázdněn:

„Já jsem zdráv, ale to sezení u maturity je mrzuté. Od 8 ráno do 12 a od 3 do 7 nebo do půl osmé a člověk může jen na chvíli odejít.“¹⁰⁴

Když Jirásek netrávil čas ve škole, věnoval se rozvoji své spisovatelské činnosti. V části Z mých pamětí 2 se široce zabývá svými literárními díly, které vznikly v litomyšlském období. Ve zmíněném úryvku odkazuje pravděpodobně k dílu Konec a počátek. Často své ženě sděluje pouze krátce, že pokračuje ve psaní.

„Z Prahy jsem tuze nikde nebyl. Nemohl jsem pro dokončení. A právě teď, dnes, dopsal jsem opravu Konce – ale spokojen tuze nejsem.“¹⁰⁵

Paní Jirásková mu sděluje novinky, které se dějí v Hronově. Uvádíme jeden příklad:

„Ta paní Židová s toho bělidla co na něj vydíme se zbláznila asi před týdnem jí odvezli do Prahy.“¹⁰⁶

Po letech jejich manželství řešili Jiráskovi ve své korespondenci spíše všední věci (např. aktuální počasí). Dále se zabývali zdravím všech členů rodiny nebo zajišťováním chodu domácnosti. Jirásek hodně pracoval a rodinu podporoval finančně, zatímco paní Jirásková byla v domácnosti a starala se o děti. Ale z jejich vztahu se nevytratil respekt a vzájemná láska. Bylo to patrné hlavně v rámci jejich různých

¹⁰³Ze dne 17. června 1891, Bechyně, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17588, D 69/24.

¹⁰⁴Ze dne 7. července 1892, Praha, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17596, D 69/32.

¹⁰⁵Ze dne 3. června 1891, Praha, z privátní korespondence A. Jiráska Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 17586, D 69/22.

¹⁰⁶Ze dne 29. června 1893, Hronov, z privátní korespondence M. Jiráskové Aloisi Jiráskovi, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 33742, D 47/77.

výročí. Vždy si vzpomněl na výročí jeho ženy. Výjimečně se stalo, že zapomněl, což bylo způsobeno jeho výrazným zaneprázdněním zvláště v období maturit. Byl k ní pozorný a téměř vždy jí poslal nějaký dárek, přestože se zrovna nic neslavilo. Také ho dokázala překvapit a to, když mu poslala svou fotografii.

6 Závěr

Zjistili jsme značné rozdíly mezi Jiráskovými paměťmi a osobní korespondencí, kterou vedl se svojí ženou. Jak již víme z první kapitoly, korespondence vzniká momentálně, proto vykazuje větší míru objektivitu než paměti. Stejně tak tomu je i u Aloise Jiráska. Ve svých dopisech ženě vyjadřoval celou škálu pocitů, zatímco v Pamětech je jich minimum. Své Paměti tvořil až po několika desítkách let zpětně. Sám několikrát zdůrazňuje, že jeho memoáry jsou pouze obyčejnými paměťmi. Jsou ovlivněny časovým odstupem a tím, co byl ochoten spisovatel odhalit ze svého života. Korespondence je autentická z hlediska jazykového, ale i literárního. Jazyk užívaný Jiráskem je povýšen až na úroveň básnického vyjadřování. Díky lásce psal na začátku jejich vztahu milostné verše, které by se svou kvalitou daly považovat za součást Jiráskovy tvorby. Ve skutečnosti se tomu tak ještě nestalo.

Vztah Jiráska a jeho ženy byl z počátku bezstarostný a plný upřímných citů. Souběžně s tím, jak se jejich rodina rozrůstala, byly i oba manželé stále více zaneprázdněni. Hlavně Jirásek, který byl nucen pravidelně finančně přispívat své ženě. Dokud byli živi jeho rodiče, přispíval i jim. Právě peníze byli nejčastějším předmětem svárů obou manželů. Přesto se i nadále respektovali a milovali, což se ukazovalo hlavně v jejich vzájemných vroucích přáních k významným výročím. Právě v nich paní Jirásková nikdy nezapomněla zmínit podporu v manželově literární činnosti. Podporovala ho i samotnou četbou a nápady pro jeho díla.

Text kapitoly zabývající analýzou korespondence Aloise Jiráska s jeho ženou Marií Jiráskovou je parafrázován a čerpá z privátní korespondence uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Citace, které jsou součástí textu, jsou autentické tedy i s případnými gramatickými chybami.

7 Citovaná literatura

BORECKÝ, JAROMÍR. Alois Jirásek. 1. vydání. [Praha]: Česká akademie věd a umění, 1933.

Cygnus (Zlín – Morava). Z časů klasické fotografie. Zlomky 29-38. [8. 5. 2015]. <http://www.cygnus.estranky.cz/fotoalbum/z-casu-klasicke-fotografie/zlomky-29-38/umelci--alois-jirasek.html>.

České noviny. Zpravodajský server ČTK. [8.5.2015].http://www.ceskenoviny.cz/tema/index_img.php?id=136272.

Dějiny v českém krásném písemnictví. Sborník příspěvků z literárně historické konference ke 150. výročí narození Aloise Jiráska. HLADKÝ, Ladislav red.[Náchod]: Okresní muzeum Náchod, 2002.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Alois Jirásek: Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. sv. 85. [Praha]: Melantrich, 1987.

JIRÁSEK, Alois. Fotografie. [8.5.2015].<http://www.aloisjirasek.cz/fotografie>.

JIRÁSEK, Alois. Z mých pamětí. [Praha]: Mladá fronta, 1980.

KADERÁBEK, Aleš. Jiráskův (ne)obyčejný život. [8. 5. 2015]. <http://kaderabek.blog.idnes.cz/c/298336/Jiraskuv-neobycejny-zivot.html>.

Mladá léta [film]. Režie Václav Krška. 1952.

Paměti a vzpomínky jako historický pramen: práce z dějin techniky a přírodních věd. SEKYRKOVÁ, Milada ed. 10. svazek. S podporou výzkumného záměru ministerstva kultury. [Praha]: Národní technické muzeum Praha, 2006.

Sborník společnosti A. Jiráska, MAŇÁKOVÁ, Marcela, MIKULÁŠEK, Alexej red. sv. 2. [Praha]: Společnost Aloise Jiráska Praha s finanční podporou Ministerstva kultury ČR, 1996.

Sborník Společnosti A. Jiráska, MAŇÁKOVÁ, Marcela, MIKULÁŠEK, Alexej red. sv. 3. [Praha]: Společnost Aloise Jiráska Praha s finanční podporou městského úřadu v Hronově a Městského úřadu v Litomyšli, 1998.

Sborník Společnosti A. Jiráska, POKORNÝ, Milan, ZELENKA, Miloš ed. sv. 5. [Praha]: Společnost Aloise Jiráska Praha, 2009.

VACULÍK, Jaroslav, ČAPKA, František. Úvod do studia dějepisu a historický proseminář. [Brno]: Masarykova univerzita Brno, 2011.

Vybraný vzorek privátní korespondence Aloise Jiráska a jeho ženy Marie Podhajské od roku 1878 do roku 1894. Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze.

8 Přílohy 1 - Obrázky

Obrázek 1. Alois Jirásek

(http://www.ceskenoviny.cz/tema/index_img.php?id=136272)

Obrázek 2. Marie Jirásková s dcerou Ludmilou (1885)

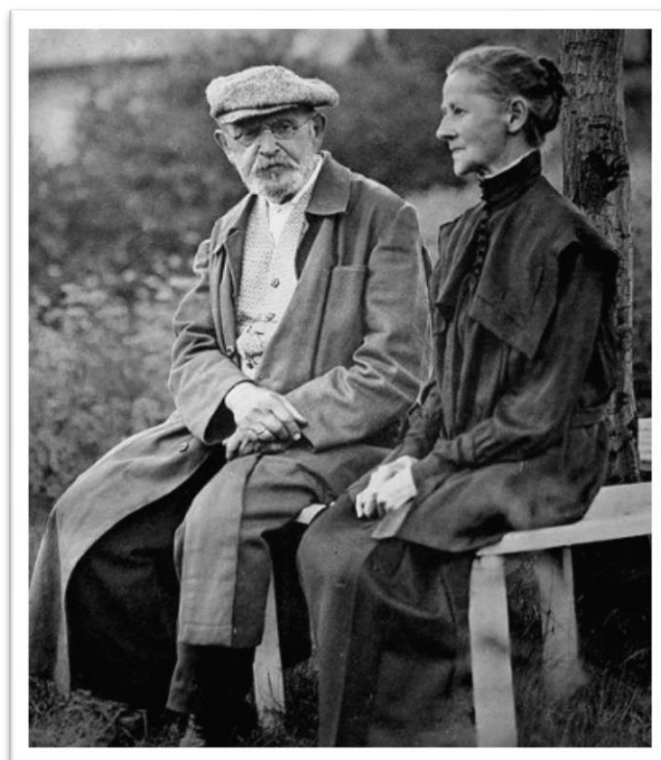
(<http://www.aloisjirasek.cz/fotografie>)

Obrázek 3. Alois Jirásek s rodinou

(<http://kaderabek.blog.idnes.cz/c/298336/Jiraskuv-neobycejny-zivot.html>)

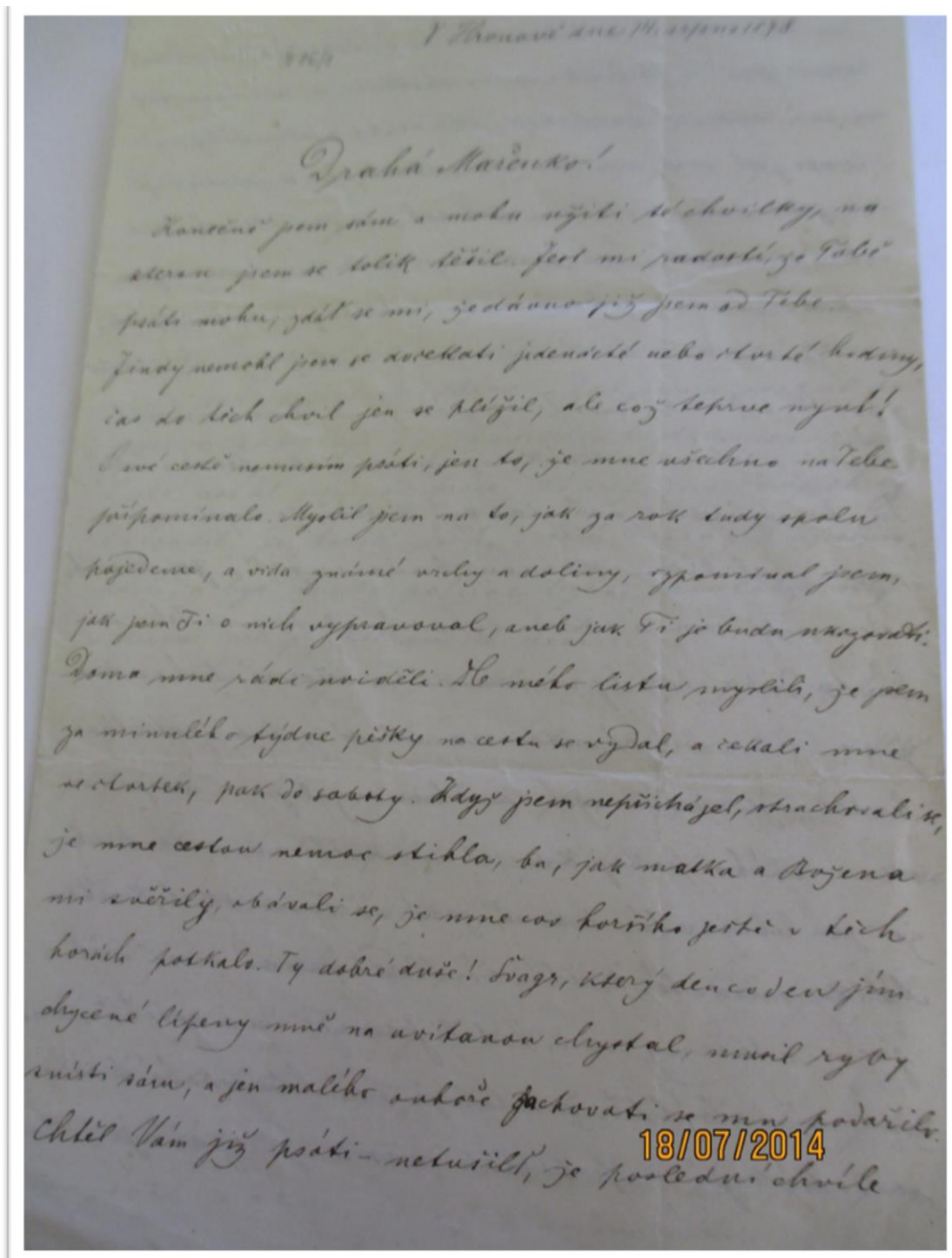
Obrázek 4. A. Jirásek se svou ženou Marií (1. srpna 1924)

(<http://www.cygnus.estranky.cz/fotoalbum/z-casu-klasicke-fotografie/zlomky-29-38/umelci--aloi-jirasek.html>)

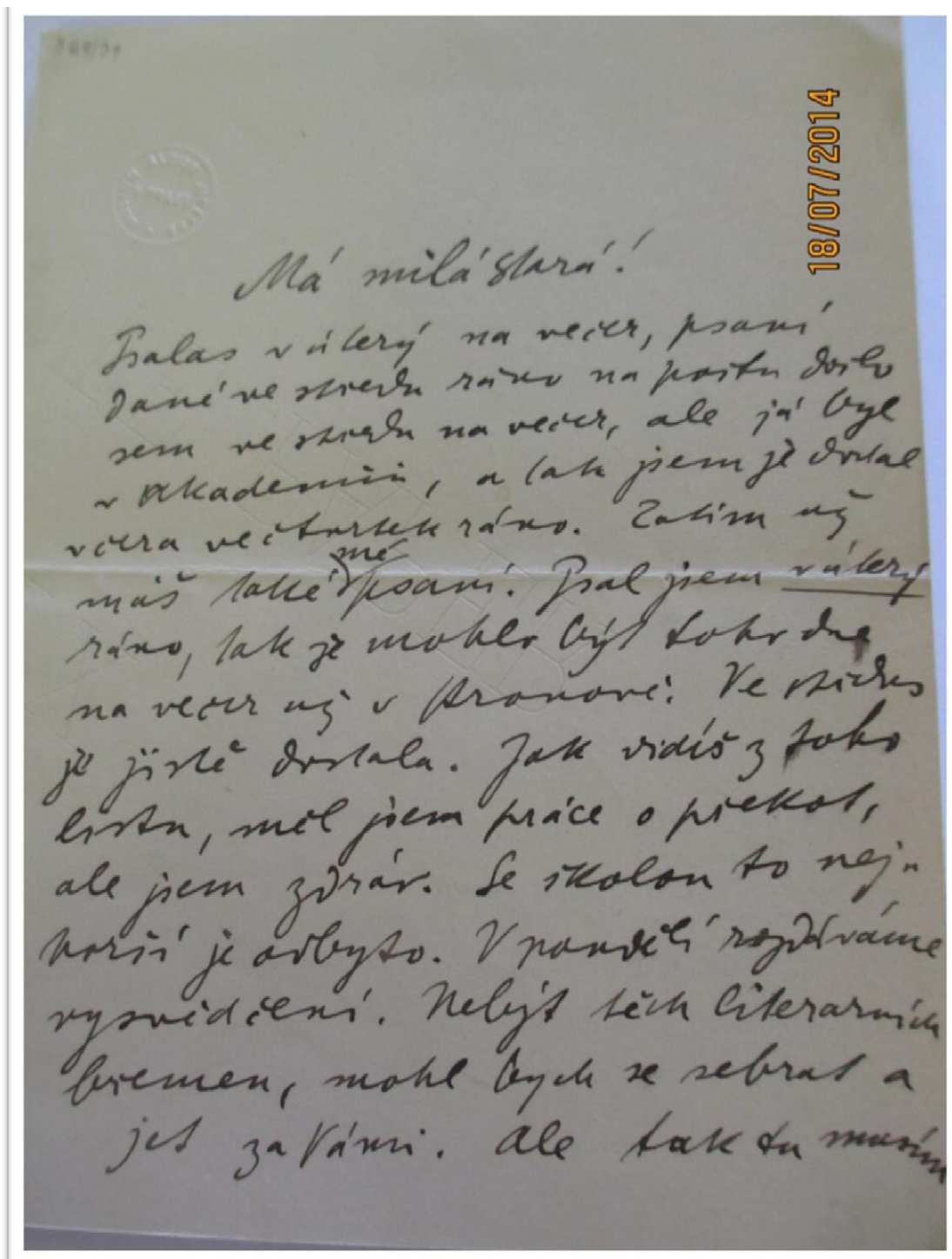
9 Přílohy 2 - Privátní korespondence

Obrázek 5. První dopis A. Jiráskovi Marii Podhajské (z 14. 8. 1878, 1. strana)

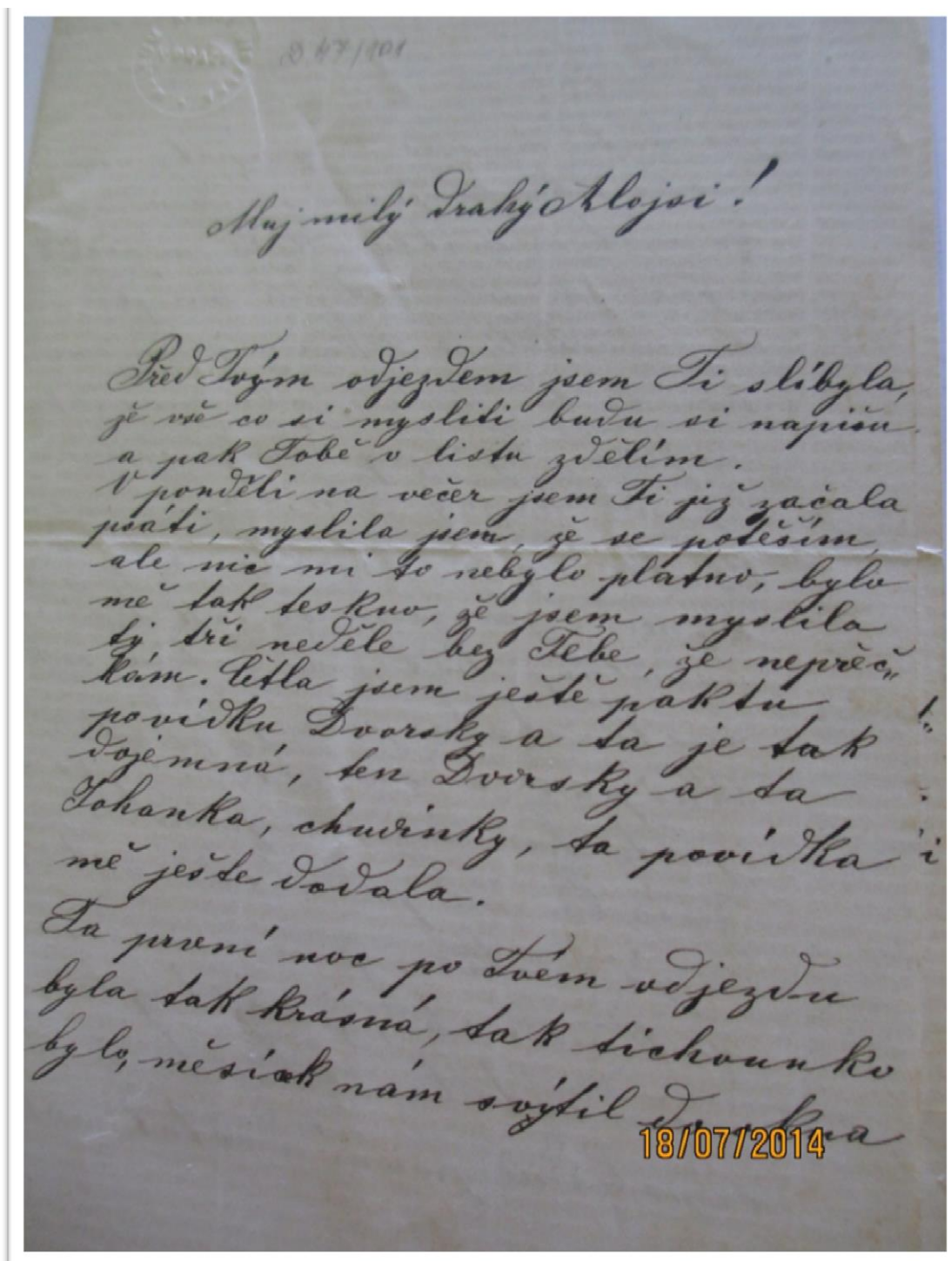
(Ze dne 14. srpna 1878, Hronov, z privátní korespondence A. Jiráskovi Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 33776, D 86/1.)

Obrázek 6. Dopis A. Jiráska Marii Jiráskové (z 30. 6. 1893, 1. strana)

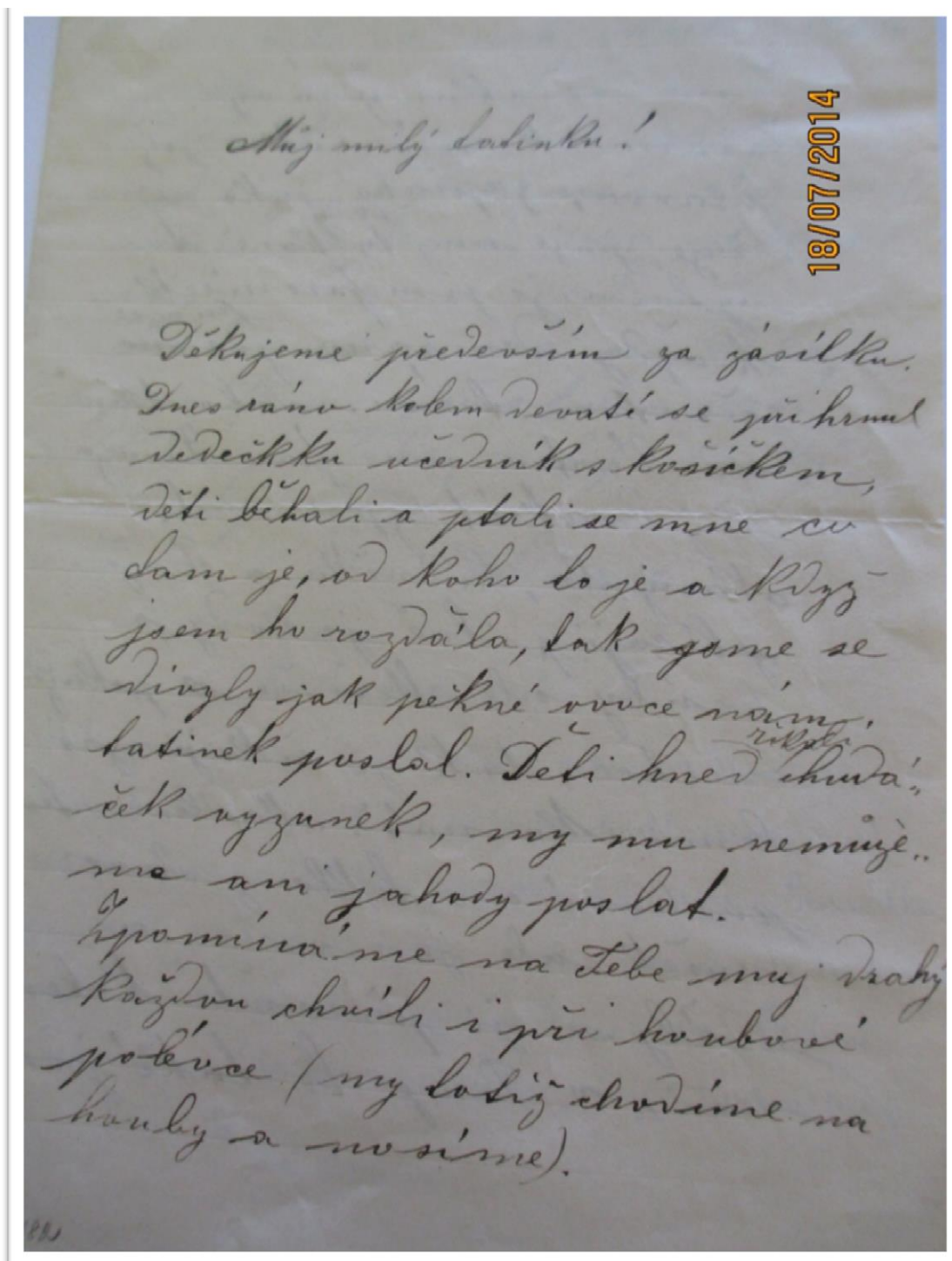
(Ze dne 30. 6. 1893, Praha, z privátní korespondence A. Jirásek Marii Jiráskové, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 18403, D 69/39.)

Obrázek 7. První dopis M. Jirákové Aloisi Jiráskovi (z 16. 8. 1878, 1. strana)

(Ze dne 16. srpna 1878, Litomyšl, z privátní korespondence M. Jirákové Aloisi Jiráskovi, uložené v
Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 33766, D 47/101.)

Obrázek 8. Dopis M. Jiráskové Aloisi Jiráskovi (z 29. 6. 1894, 1. strana)

(Ze dne 29. června 1894, Hronov, z privátní korespondence M. Jiráskové Aloisi Jiráskovi, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Inv. č. 33747, D 47/82.)